

Materiaalitehokkuuden alueelliset ohjauskeinot – esiselvitys

Raimo Lilja

Materiaalitehokkuuden alueelliset ohjauskeinot – esiselvitys

Raimo Lilja

Helsinki 2009

YMPÄRISTÖMINISTERIÖ

YMPÄRISTÖMINISTERIÖ
MILJÖMINISTERIET
MINISTRY OF THE ENVIRONMENT

YMPÄRISTÖMINISTERIÖN RAPORTTEJA 11 | 2009
Ympäristöministeriö
Ympäristönsuojeluosasto

Taitto: Marjatta Naukkarinen
Kansikuva: Raimo Lilja

Julkaisu on saatavana vain internetistä:
www.ymparisto.fi > Ympäristöministeriö
> Julkaisut > Ympäristöministeriön raportteja -sarja

ISBN 978-952-11-3447-0 (PDF)
ISSN 1796-170X (verkkokj.)

ESIPUHE

Materiaalitehokkuus (MAT) on valtioneuvoston päätöksessä valtakunnallisesta jätesuunnitelmasta vuoteen 2016 (VALTSU) valittu jätteen synnyn ehkäisyn (JSE) viitekehikseksi. Materiaalitehokkuus on luonnonvarojen kestävä käytön keskeinen väline ja materiaalien kestävä käytön yhtenä seurauksena myös jätettä syntyy vähemmän. Valtioneuvoston päätökseen sisältyy useita valtakunnallisia ohjauskeinoja materiaalitehokkuuden edistämiseksi. Tuotannon ja kulutuksen materiaalitehokkuuden parantamista voidaan lisäksi edistää alueellisella tasolla. Tätä koskevia tavoitteita ja toimenpiteitä voidaan mm. sisällyttää alueellisiin jätesuunnitelmiin (ALSU).

Tämän esiselvityksen ideana on auttaa alueellisia ympäristökeskuksia tunnistamaan ja arvioimaan niiden käytettävissä olevia ohjauskeinoja materiaalitehokkuuden parantamiseksi toimialueellaan. Esiselvityksen on toteuttanut ympäristöministeriön toimeksiannosta projektipäällikkö Raimo Lilja konsulttitoimisto Ekoleima Ay:sta. Työn ohjausryhmään kuuluivat Itä-Suomen jätesuunnitelman, Etelä- ja Länsi-Suomen jätesuunnitelman ja Lapin jätesuunnitelman laatimisesta vastaavien aluekeskusten edustajat sekä ympäristöministeriön (YM), Suomen ympäristökeskuksen (SYKE) ja Motivan edustajat. Hankkeen valvojana toimi ylitarkastaja Tarja-Riitta Blauberg ympäristöministeriöstä.

Yhteiskunnan suuria materiaalien käyttäjiä ovat rakentaminen, kaivos- ja teollisuustuotanto, elintarviketuotanto ja liikenne. Rakentaminen, liikenne ja kaivostuotanto on rajattu pois tästä selvityksestä. **Kohdealueita tässä työssä ovat materiaalitehokkuus teollisuustuotannossa, tuotesuunnittelussa, kaupassa, palveluissa sekä kotitalouksissa.**

Selvitys on toteutettu syksyllä 2008 ja keväällä 2009 pääosin haastattelemalla kunkin teeman osalta asiantuntijoita pääosin julkiselta sektorilta sekä kotimaisten lähteiden internet-tietohaun avulla. Alustavat ehdotukset esiteltiin ympäristöhallinnon jätehuollon neuvottelupäivillä Oulussa 25.3.2009, jossa saadun palautteen perusteella loppuraportti on viimeistelty.

Ehdotusten toivotaan olevan hyödyksi käynnissä olevien ALSUjen laatimisessa sekä antavan virikkeitä keskusteluun siitä, mitä luonnonvarojen kestävä käyttöön liittyviä ohjauskeinoja tulevat ELYt voivat alueellaan käyttää ja edistää.

SISÄLLYS

Esipuhe	3
Lyhenteet	7
1 Johdanto	9
2 Yleiset edistämistoimet	11
3 Teemakohtaiset edistämiskeinot	13
3.1 Materiaalitehokkuus julkisten hankintojen kilpailutuksessa	13
3.1.1 Taustaa	13
3.1.2 Käytössä tai vireillä olevia ohjauskeinoja ja hankkeita	14
3.1.3 Ehdotetut kehittämistoimet	15
3.1.3.1 Hankintaohjeiden päivittäminen	15
3.1.3.2 Ekohankintaverkosto ja tiedonvaihto	15
3.1.3.3 Yritysten informaatio-ohjaus.....	16
3.1.3.4 Materiaalitehokkaiden suurten hankintojen mallihankkeet	16
3.1.3.5 Ekotehokkaiden hankintojen seurantajärjestelmä	16
3.2 Materiaalitehokkuuden lupaohjaus ja selvitysveloitteet	16
3.2.1 austaa.....	16
3.2.2 Käytössä ja vireillä olevia ohjauskeinoja ja hankkeita.....	17
3.2.3 Ehdotetut kehittämistoimet	18
3.2.3.1 Materiaalitehokkuus ympäristölupakäsittelyssä.....	18
3.2.3.2 Materiaalitehokkuuden kansallinen BAT-selvitys	19
3.2.3.3 Materiaalitehokkuuden kirjanpito	19
3.3 Uudelleenkäytön, vuokraus- ja korjaustoiminnan edistäminen	20
3.3.1 Taustaa	20
3.3.2 Käytössä tai vireillä olevia ohjauskeinoja ja hankkeita	20
3.3.2.1 Kierrätystorit ja sosiaaliset yritykset	20
3.3.2.2 Tuottajavastuujärjestelmä	21
3.3.2.3 Takuukorjaus	22
3.3.2.4 Kotitalousvähennys ja alv- alennus	22
3.3.2.5 Yrityspalvelut ja tuote/palvelu -konseptit	22
3.3.3 Ehdotetut kehittämistoimet	23
3.3.3.1 Kierrätyskeskusten toiminnan laajentaminen ja monipuolistaminen	23
3.3.3.2 Korjaus-, huolto ja yhteiskäyttöpalvelujen tarjonnan edistäminen	24
3.3.3.3 Ekotehokkaat palvelut julkisissa hankinnoissa	24
3.3.3.4 Kokeilu- ja demonstraatiohankkeet	24
3.4 Ruokajätteen synnyn ehkäisy vähittäiskaupassa ja talouksissa	25
3.4.1 Taustaa	25
3.4.2 Käytössä tai vireillä olevia ohjauskeinoja.....	25
3.4.3 Ehdotetut kehittämistoimet	27
3.4.3.1 Kauppojen ja suurkeittiöiden ympäristöhallinta-järjestelmien kehittäminen.....	27
3.4.3.2 Kaupan ruokahävikin hyödyntäminen elintarvikkeina tai rehuna	27
3.4.3.3 Ruokahävikin vähentämiseen liittyvä neuvonta	28

3.5	Materiaalitehokkuuden yrityspalvelujen alueellinen kehittäminen	28
3.5.1	Taustaa	28
3.5.2	Käytössä ja vireillä olevia ohjauskeinoja	29
3.5.3	Ehdotetut kehittämistoimet	30
	3.5.3.1 Yritysten materiaalitehokkuuspalvelujen edistäminen	30
	3.5.3.2 Ekologisen tuote- ja tuotantosuunnittelun edistäminen	30
3.6	Kestävän kulutuksen alueellinen neuvonta, viestintä ja seuranta	31
3.6.1	Tausta	31
3.6.2	Käytössä ja vireillä olevia ohjauskeinoja ja hankkeita	31
	3.6.2.1 Kotitalouksien ekotehokkuusneuvonta	31
	3.6.2.2 Materiaalitehokkuuden indikaattorien seuranta	32
3.6.3	Ehdotetut kehittämistoimet	33
	3.6.3.1 Alueellisten ekotehokkuuskeskusten verkosto	33
	3.6.3.2 Materiaalitehokkuuden alueellinen seurantajärjestelmä	33
	Kuvailulehti	34
	Presentationsblad	35
	Documentation page	36

LYHENTEET

ALSU	alueellinen jätesuunnitelma
AVI	aluehallintoviranomainen (2010 alkaen)
BAT	best available technique = paras käytettävissä oleva teknologia
BREF	BAT reference document = parhaan teknologian referenssijulkaisu
ELSU	Etelä- ja Länsi-Suomen alueellinen jätesuunnitelma
ELY	(alueellinen) elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus (2010 alkaen)
IPPC	integrated pollution prevention and control = päästöjen yhdennetty hallinta
ISU	Itä-Suomen alueellinen jätesuunnitelma
JL	jätelaki
JSE	jätteen synnyn ehkäisy
MASCO	material service company = materiaalitehokkuuden palveluyritys
MAT	materiaalitehokkuus
pk-	pienet ja keskisuuret yritykset
PT	päivittäistavarakauppa
SER	sähkö- ja elektroniikkaromu
SYKE	Suomen ympäristökeskus
TEM	työ- ja elinkeinoministeriö
VALTSU	valtakunnallinen jätesuunnitelma
YSL	ympäristönsuojelulaki
YSA	ympäristönsuojeluasetus
YTV	pääkaupunkiseudun yhteistyövaltuuskunta

1 Johdanto

EU:n ja Suomen jätelainsäädännön mukaan ”kaikessa toiminnassa on mahdollisuuksien mukaan huolehdittava siitä, että jätettä syntyy mahdollisimman vähän ja ettei jätteestä aiheudu merkityksellistä haittaa” (JL 4§). Esimerkiksi tuotannon harjoittajan on ”huolehdittava siitä, että tuotannossa käytetään säästeliäästi raaka-ainetta ja että raaka-aineen käyttöä korvataan jätteellä”. Tuotteen valmistajan huolehtimisvelvollisuuksiin puolestaan kuuluu sen varmistaminen, että ”tuote on kestävä, korjattava ja uudelleen käytettävä tai jätteenä hyödynnettävä...”. Viranomaisen on huolehdittava edellä tarkoitettujen velvollisuuksien toteutumista.

Valtakunnalliseen jätesuunnitelmaan (VALTSU) sisältyy omana osanaan Suomen kansallinen jätteiden synnyn ehkäisy suunnitelma nimeltään ”Tuotannon ja kulutuksen materiaalitehokkuuden parantaminen”. Suunnitelman otsikolla on haluttu korostaa sitä, että jätteen synnyn ehkäisy ei ole osa jätehuoltoa. Jätteen synnyn ehkäisy viitekehys on enemmänkin luonnonvarapolitiikka ja erityisesti kestävä kulutuksen ja tuotannon toimintaohjelma. Materiaalitehokkuuden (MAT) painopiste on enemmän systeemin käyttämissä materiaalipanoksissa (input) ja jätteen vähentyminen on vain yksi seuraus materiaalitehokkuudesta.

MOTIVAn yhteydessä toimivan materiaalitehokkuuden palvelukeskus on määritellyt materiaalitehokkuuden seuraavasti:

”Materiaalitehokkuus on kilpailukykyisten tuotteiden ja palvelujen aikaansaamista pienenevin materiaalipanoksien siten että haitalliset vaikutukset vähenevät elinkaaren aikana.”

Jätteen ehkäisemisellä tarkoitetaan EU:n jätedirektiivin¹ mukaan

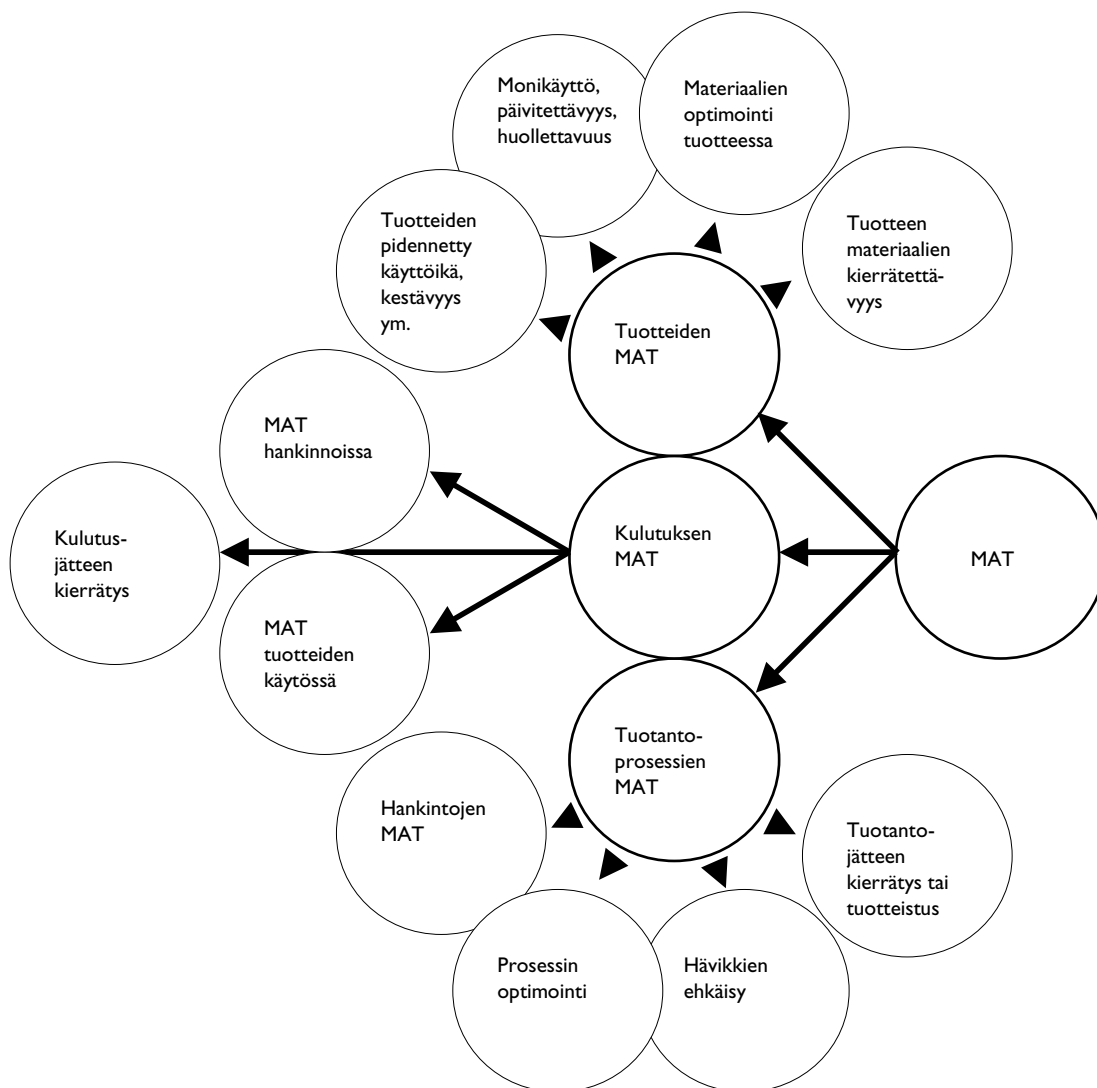
”toimenpiteitä, jotka toteutetaan ennen kuin aineesta, materiaalista tai tuotteesta tulee jätettä ja joilla vähennetään

- a) jätteen määrää, mukaan lukien tuotteiden uudelleenkäyttö ja niiden elinkaaren pidentäminen;*
- b) syntyneen jätteen haittavaikutuksia ympäristöön ja ihmisten terveyteen, tai*
- c) haitallisten aineiden pitoisuuksia materiaaleissa ja tuotteissa.”*

Materiaalitehokkuuden voidaan katsoa kattavan kokonaan edellä esitetyn kohdan a. Jätteiden haitallisuuden ehkäisy (b ja c) otetaan yhtenä tekijänä huomioon materiaalitehokkuuden käsitteeseen sisältyvässä elinkaarinäkökulmassa. Materiaalitehokkuutta voidaan tietysti edistää myös kierrätyksen avulla. Jätteen synnyn ehkäisyn käsitteeseen taas kierrätys ei kuulu. Tuotteen kierrätettävyyden parantaminen tuotekonseptin suunnittelulla tai tuotannon sivuvirran räätälöinti tuotteistamalla se markkinoille soveltuvaksi voidaan kuitenkin tulkita jätteen synnyn ehkäisyksi.

¹ Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi 2008/98/EY

Materiaalitehokkuuden keinovalikoimaa voidaan havainnollistaa seuraavalla kuvalla (kuva 1).

Kuva 1. Esimerkkejä materiaalitehokkuuden osa-alueista (soveltaen Liljan² mukaan).

Tässä selvityksessä esitetään materiaalitehokkuuden kehittämistoimia (lähinnä viranomaisten vastuulla olevia ohjauskeinoja), joita voitaisiin toteuttaa alueetasolla. Ehdotettuja kehittämistoimia voidaan sisällyttää tekeillä oleviin alueellisiin jättesuunnitelmiin (ALSU) tai muihin viranomaisten kehittämissuunnitelmiin, ottaen huomioon alueellisilta sidosryhmiltä saatavan palautteen. Materiaalitehokkuuden edistämistoimia on syytä esitellä myös ALSUn kuulemismenettelyn yhteydessä.

² Lilja R., Translating waste prevention into material efficiency – new discourse in the National Waste Plan of Finland, *Journal of Cleaner Production* 17 (2009) 129–136.

2 Yleiset edistämistoimet

Materiaalitehokkuutta tai jätteen synnyn ehkäisyä voidaan vain hyvin rajoitetussa määrin toteuttaa jätehuollon suunnittelulla tai jätehuollon organisaatioiden päätöksillä. Materiaalitehokkuus on enemmänkin luonnonvarojen kestävä käytön yksi työväline. Tämän vuoksi monet ohjauskeinot, joilla voidaan edistää materiaalitehokkuutta eivät liity lainkaan jätehuollon järjestämiseen. Materiaalitehokkuus on käytännössä yksinkertaisesti hyvää taloudenpitoa, kestäviä tuotteita, materiaalien hallintaa yms., eli laadukasta toimintaa, jonka ympäristönsuojelu-uloittuvuutta ei useinkaan mielletä. Onkin tärkeää muuttaa mielikuvaa jätteen synnyn ehkäisystä jätehuollon jatkeena tai vaihtoehtona. Julkisten toimijoiden kannattaa painottaa enemmän kestävä tuotantoa ja kulutusta tavoitteena ja materiaalitehokkuutta välineenä, jonka yksi ympäristövaikutus on vähäisempi jätemäärä.

Materiaalitehokkuus otetaan huomioon läpäisyperiaatteella kaikkien alueellisten julkisten toimijoiden omassa toiminnassa, mm. suunnittelussa ja luvituksessa. Materiaalitehokkuus sisällytetään maakunnallisiin ympäristö- ja elinkeinopoliittisiin strategioihin ja kehittämissuunnitelmiin. Materiaalitehokkuus on muiden ympäristövaikutusten ohella mukana erilaisten alueellisten tuki- ja rahoitusmuotojen arviointikriteereissä ja viestinnässä.

ALSUissa jätteen synnyn ehkäisyä on mielekästä käsitellä omassa erillisessä luvussa. Sen lisäksi jätteen synnyn ja haitallisuuden ehkäisyyn tai materiaalitehokkuuden parantamiseen voidaan viitata kunkin ALSUn painopisteen yhteydessä. Esimerkiksi lietteiden jätehuollon painopisteessä voidaan tuoda esiin toimenpiteet lietteiden laadun parantamiseksi hyödynnettävyyden kannalta sekä kompostikäymälät haja-asutuksen lietteiden synnyn ehkäisemisessä.

Etelä- ja Länsi-Suomen ALSUssa on yhdeksi painopisteeksi valittu rakentamisen materiaalitehokkuus. Tulevaisuudessa luonnonvarojen kestävä käytön edistäminen on todennäköisesti mielekästä yhdistää johonkin muuhun maakunnalliseen kehittämissuunnitelmaan.

Joissakin tilanteissa on perusteltua korostaa materiaalitehokkuutta erillisenä tavoitteena, koska tämä näkökulma ei ole yhtä hyvin tiedostettu ympäristöpolitiikassa kuin esimerkiksi energiatehokkuus. Toisissa tilanteissa taas on perusteltua sisällyttää MAT vain yhtenä näkökohtana laajempaan kestävä tuotannon ja kulutuksen päämäärään ja käyttää ohjauskeinoja, jotka laajemmin edistävät mm. ekotehokkuutta ja kestävä elämäntapaa.

Alueellisten ympäristökeskusten yhdistäminen elinkeino- ja liikennehallinnon kanssa yhteiseksi ELY:ksi on uusi mahdollisuus vahvistaa synergiaa luonnonvarojen käytön, ympäristönsuojelun ja elinkeinopoliittikan välillä. Kestävä tuotannon ja kulutuksen kehittämishankkeiden rahoitusmahdollisuudet vahvistuvat. Alueelliset julkiset toimijat käynnistävät alueellisia kehittämishankkeita, joista mahdollisia esimerkkejä ja ideoita on esitetty jäljempänä. Vähintään yhtä tärkeitä on huolehtia toteutettujen pilot-hankkeiden hyvien käytäntöjen levittämisestä. Levittämiseen

osoitetaan riittävästi voimavaroja. Julkiset organisaatiot, erityisesti kunnat lisäävät yhteistyötään kolmannen sektorin toimijoiden kanssa, jotka voivat kansalaisten neuvontatoiminnassa olla kustannustehokkaita toimijoita, joita myös kuunnellaan.

Yritykset parantavat materiaalitehokkuutta jatkuvan parantamisen periaatteella materiaalihankinnoissa, toimitusketjuissa, tuotannossa ja tuotesuunnittelussa ja kehittävät materiaalien ominaiskulutuksen seuranta- ja toiminnanohjausjärjestelmissään ja ympäristöraportoinnissaan.

Kansalaisjärjestöt ja neuvontaorganisaatiot sisällyttävät materiaalitehokkuuden tavoitteita valistustoimintaansa ja toteuttavat alueellisia ja paikallisia demonstraatiohankkeita.

3 Teemakohtaiset edistämiskeinot

Alla olevia edistämiskeinoja ehdotetaan sisällytettäväksi ALSUihin tai muihin strategiadokumentteihin aluetasolla sen jälkeen kuin niitä on muokattu paikallisiin tarpeisiin ja otettu huomioon ehdotuksista aluetasolla saatu palaute.

3.1

Materiaalitehokkuus julkisten hankintojen kilpailutuksessa

3.1.1

Taustaa

Suomessa julkiset hankinnat ovat noin 22 miljardia euroa vuosittain eli noin 15 % BKT:stä. Valtaosan eli melkein kolme neljännestä hankinnoista muodostavat kuntien, kuntayhtymien ja muiden kunnallisten organisaatioiden hankinnat. Valtion budjettitalouteen kuuluvien virastojen ja laitosten hankintojen arvo on ollut runsas neljännes. Kuntasektorin hankinnoista (vuonna 2005) palvelujen osuus oli 46 %, kulutushankintojen 27 % ja investointien osuus 27 %³.

Suomessa julkisia hankintoja koskeva lainsäädäntö uudistui 1.6.2007. Julkisia hankintoja koskevan lain 2 §:ssä (348/2007) todetaan, että ”Hankintayksiköiden on pyrittävä järjestämään hankintatoimintansa siten, että hankintoja voidaan toteuttaa mahdollisimman taloudellisesti ja suunnitelmallisesti sekä mahdollisimman tarkoituksenmukaisina kokonaisuuksina ympäristönäkökohdat huomioon ottaen”.

Materiaalitehokkuuteen liittyviä kriteereitä on esitetty monille tuoteryhmille Pohjoismaisen ympäristömerkin vaatimuksissa. EU:ssa on valmisteltu julkisia hankintoja varten ympäristökriteerit 11 tuoteryhmän hankinnoille. Materiaalitehokkuuden painottaminen merkitsee yleensä tuotteen kestävyys korostamista suhteessa pelkkään hankintahintaan. Valtioneuvoston periaatepäätöksessä valtakunnallisesta jätesuunnitelmasta (VALTSU) suositellaan, että julkisten hankintojen kilpailuttamisessa laatukriteereihin sisällytetään tuotteiden kestävyyttä, päivitettävyyttä, korjattavuutta ja muuta materiaalitehokkuutta koskevia vähimmäisvaatimuksia, joita kehitetään merkittävälle tuoteryhmille⁴. Edelleen, VALTSUssa esitetään, että julkisten hankintojen kilpailuttamisessa laatukriteereihin sisällytetään tuotteiden kestävyyttä, päivitettävyyttä, korjattavuutta ja muuta materiaalitehokkuutta koskevia vähimmäisvaatimuksia, joita kehitetään merkittävälle tuoteryhmille.

³ Ehdotus kestävien hankintojen toimintaohjelmaksi, Julkisten hankintojen työryhmän ehdotus 13.2.2008. www.ymparisto.fi.

⁴ Kohti kierrätysyhteiskuntaa, Valtioneuvoston 10.4.2008 hyväksymä valtakunnallinen jätesuunnitelma vuoteen 2016.

Käytössä tai vireillä olevia ohjauskeinoja ja hankkeita

Ehdotuksessa kestävien hankintojen toimintaohjelmaksi on asetettu tavoite, jonka mukaan kuntien ja valtion paikallishallinnon hankinnoissa vähintään 25 %:ssa otetaan ympäristönäkökulma huomioon vuonna 2010 ja 50 %:ssa vuonna 2015. Suositukseen mukaan hankintojen tulee perustua elinkaariajatteluun ja niissä tulee ottaa huomioon hankittavan tuotteen tai palvelun raaka-aineen, valmistuksen käytön sekä hävittämisen tai uusiokäytön ympäristövaikutukset. Materiaalitehokkuuden näkökulmasta merkittäviä ovat mm. seuraavat periaatepäätöksen linjaukset:

- elinkaarikustannuslaskentaa sovelletaan tarjousten kokonaistaloudellisen edullisuuden vertailussa
- palveluja kilpailuttaessa hyödynnetään nykyistä enemmän Pohjoismaisen ja EU:n ympäristömerkin kriteerejä tarjouspyyntöjen laatimisessa
- julkisen sektorin ruokapalveluissa sitoudutaan ottamaan huomioon koko elinkaari ja minimoimaan biojätteiden määrä sekä elintarvikkeiden ilmasto-vaikutus
- sovelletaan julkisissa organisaatioissa energia- ja materiaalitehokkuutta edistäviä ympäristöjärjestelmiä
- kehitetään internet -pohjainen tietopankki ja ylläpidetään hankintaorganisaatioiden tiedonvaihtoverkoston
- kehitetään ns. ympäristöpassi sekä vakiinnutetaan ruokapalvelujen neuvontatoiminta julkisen sektorin elintarvikehuollon henkilöstön ympäristövastuullisuuden käytäntöjen kehittämiseksi.

Merkittäviä työkaluja ja ohjauskeinoja julkisten hankintojen ympäristökriteerien käyttämisessä ovat mm:

- Julkisten hankintojen ympäristöoppaan julkaiseminen⁵
- EU:n käsikirja ympäristönäkökohtien huomioon ottamisesta julkisissa hankinnoissa⁶
- Pohjoismaisen ympäristömerkin kriteerien tietopankki⁷
- tuotekohtaisten ympäristökriteerien maksullinen tietopankki Hymonet⁸
- julkisten ympäristöteknologiahankintojen neuvontapalvelu on käynnistynyt Motivassa⁹
- EU:n rahoittama verkosto innovatiivisia hankintoja varten¹⁰
- Kuntaliiton, Kuntahankinnat Oy:n¹¹ ja monien kaupunkien hankintatoimen ympäristöohjeet
- eräiden kaupunkien epävirallinen ekohankintaverkosto

Toteutettuja tai käynnissä olevia hankkeita, jotka liittyvät hankintojen materiaalitehokkuuteen ovat mm:

5 Nissinen, A. 2004. Julkisten hankintojen ympäristöoppas Suomen ympäristökeskus. Ympäristöoppas nro 113. Edita Publishing Oy. Helsinki. 79 s.

6 EU:n käsikirja ympäristönäkökohtien huomioon ottamisesta julkisissa hankinnoissa, 2005 – 39 s. http://ec.europa.eu/environment/gpp/pdf/buying_green_handbook_fi.pdf

7 <http://www.ymparistomerkki.fi/>

8 <http://www.hymonet.com/hymonet/>

9 <http://www.motiva.fi/fi/toiminta/materiaalitehokkuus/julkinensektori/neuvontaa-ymparistoteknologiahankintoihin.html>

10 http://ec.europa.eu/enterprise/leadmarket/public_procurement_networks.htm

11 <http://www.kuntahankinnat.fi/ajankohtaista/8/>

- Valtion hankintakeskus Hansel liittyi 2008 WWF Suomen Green office ympäristöpalveluun ja huomioi lisääntyvässä määriin ympäristökriteerit myös puitesopimusten kilpailutuksissa. Kokeiluhanke vuonna 2007 koski kotimaan majoituspalveluita, suurtalouksien kulutustuotteita ja AV-laitteiden hankintaa¹².
- Tiehallinnon selvitys elinkaaritarkasteluista tienpidon hankinnoissa¹³
- Elinkaaritutkimus julkisten hankintojen kehittämiseksi; Lahden kaupungin hankintaosasto ja Lappeenrannan teknillinen yliopisto 2009–2011
- Suomen talouden materiaalivirtojen ympäristövaikutukset (ENVIMAT) hanke 2006–2008¹⁴.

3.1.3

Ehdotetut kehittämistoimet

3.1.3.1

Hankintaohjeiden päivittäminen

Kunnat ja kuntien hankintarenkaat sekä valtion hankintatoimen yksiköt päivittävät tarpeen mukaan hankintaohjeensa ottaen huomioon valtioneuvoston periaatepäätöksen kestävästä julkisista hankinnoista. Materiaalitehokkuus nostetaan muiden laatutekijöiden ja energiatehokkuuden rinnalle niissä hankinnoissa, joissa tuotteen elinkaari kuluttaa runsaasti materiaaleja tai tuottaa erityisen suuria määriä tai haitallisia jätteitä. Otetaan käyttöön uusia työvälineitä tarjousten elinkaarikustannusten vertailun suorittamiseksi nykyistä läpinäkyvämmiin.

Hankinnoissa hyödynnetään ekotehokkaita palveluita, joiden avulla voidaan mm. pidentää tuotteen käyttöikää, nostaa käyttöastetta ja varmistaa uudelleenkäyttö tai kierrätys käytöstä poiston jälkeen. Sähköisillä palveluilla vähennetään hallinnon paperinkulutusta.

(Kuntien ja aluehallintoviranomaisten hankintayksiköt ja tilaajayksiköt, Motiva, SYKE)

3.1.3.2

Ekohankintaverkosto ja tiedonvaihto

Valtakunnallisesti kehitettävissä julkisten hankintojen neuvontapalveluissa otetaan painokkaasti huomioon materiaalitehokkuuden näkökulma. Palvelu tuottaa ympäristökriteerien tuoteryhmäkohtaisten esimerkkien hakupalvelun ja käytännönläheisiä malleja mm. materiaalitehokkaiden palvelujen tarjousprosessia varten. ELYt tukevat omalla alueellaan kestävien hankintojen hyviä käytäntöjä ja huolehtivat, että pk-yritysten mahdollisuudet osallistua tarjouskilpailuihin otetaan huomioon ympäristölähtöisiä teknisiä eritelmiä, vaihtoehtoja, hankintojen mahdollista osittamista ja pisteytyskriteerejä suunniteltaessa. Hankintaosaamisen ja ympäristöosaamisen vuorovaikutusta edistetään alueellisella tai tuoteryhmäkohtaisella yhteistyöllä.

Kunnat ja valtion hankintayksiköt osallistuvat perustettavan internet-pohjaisen tietopankin toimintaan ja vaihtavat sen välityksellä kokemuksia ja tarjouspyyntömalleja. Palvelu tuottaa myös työkaluja elinkaarikustannusten vertailuun. Hankintatoimen henkilöstölle järjestetään tarvittavaa lisäkoulutusta.

12 www.hansel.fi/uutiset julkaistu 29.2.2008

13 Korkiala-Tanttu Leena, Törnqvist Jouko, Eskola Paula, Pienimäki Markku, Spooft Harri ja Mroueh Ulla-Maija, Elinkaaritarkastelut tienpidon hankintoihin Kokemuksia kahdesta pilot -kohteesta, Tiehallinnon selvityksiä 13/2005. Tiehallinnon selvityksiä 13/2005.

14 Jyri Seppälä, Ilmo Mäenpää, Sirkka Koskela, Tuomas Mattila, Ari Nissinen, Juha-Matti Katajajuuri, Tiina Härnä, MarjaRiitta Korhonen, Merja Saarinen, Yrjö Virtanen, Suomen kansantalouden materiaalivirtojen ympäristövaikutusten arviointi ENVIMATmallilla, käsikirjoitus 12.3.2009.

(Palvelun tuottajat ja rahoittajat, kunnat, kuntien hankintayhtymät ja alueviranomaiset)

3.1.3.3

Yritysten informaatio-ohjaus

Yrityksille tiedotetaan uusista painotuksista ja hankintakriteerien täydentämisestä. Yrityksille järjestetään koulutusta ja informaatio-ohjausta tuotteiden ja tuote-palvelujärjestelmien kehittämisestä ekotehokkaammiksi.

(ELYt, täydennyskoulutusyksiköt, yrittäjien edunvalvonta- ja toimialajärjestöt).

3.1.3.4

Materiaalitehokkaiden suurten hankintojen mallihankkeet

Edistetään uusien ekotehokkaampien hankintojen yleistymistä toteuttamalla julkisia suunnittelu- ja hankintakilpailuja, joissa asetetaan tavanomaista kunnianhimoisempia tavoitteita tietyn palvelun ekotehokkuudelle. Kilpailutuksessa hyödynnetään meneillään olevien projektien tuloksia, joiden avulla voidaan vertailla käytännölläheisellä tavalla eri vaihtoehtojen materiaalitehokkuutta. Alueelliset hankintaverkostot toteuttavat tähän teemaan liittyviä pilot-hankkeita yhteistyössä Motivan julkisten ympäristöteknologiahankintojen neuvontapalvelun kanssa.

(Maakuntaliitot, ELYt, kuntien hankintayhteenliittymät, Motiva, tutkimuslaitokset).

3.1.3.5

Ekotehokkaiden hankintojen seurantajärjestelmä

Järjestetään valtakunnallisesti ekotehokkaiden hankintojen seuranta. Seuranta suunnitellaan yhteistyössä hankintaorganisaatioiden kanssa, siten että voidaan tuottaa valtakunnallista tilastotietoa ekotehokkaiden kilpailutuskriteerien käyttämisestä. Seurantatietoa tarvitaan mm. julkisten hankintojen toimintaohjelman, Kestävän kulutuksen ja tuotannon ohjelman (KULTU), VALTSUn ja kuntien energiatehokkuussopimusten vaikuttavuuden arviointiin.

Sen tulkitseminen milloin hankinta määritellään ympäristöystävälliseksi tai "kestäväksi" vaatii lisää kehitystyötä, varsinkin materiaalitehokkuuden kohdalla.

(Kunnat, valtion hallinto ja niiden hankintaorganisaatiot, Motiva, Syke)

3.2

Materiaalitehokkuuden lupahjaus ja selvitysvelvoitteet

3.2.1

Taustaa

Ympäristönsuojelulain (YSL) 5§:n mukaan toiminnanharjoittajan on oltava riittävästi selvillä toimintansa ympäristövaikutuksista, ympäristöriskeistä ja haitallisten vaikutusten vähentämismahdollisuuksista. Ympäristön pilaantumisen vaaraa aiheuttavassa toiminnassa on lisäksi noudatettava jätelain (1072/1993) 4 ja 6 §:ssä säädettyjä yleisiä velvollisuuksia.

Ympäristönsuojeluasetuksen (YSA) 9 §:n mukaan lupahakemuksessa tulee esittää selvitys toimista jätteiden määrän tai niiden haitallisuuden vähentämisestä, sekä selvitys mahdollisesta ympäristöasioiden hallintajärjestelmästä; YSL 43 § mukaan

ympäristöluvassa on annettava mm. tarpeelliset määräykset jätteistä sekä niiden synnyn ja haitallisuuden vähentämisestä. Päästöraja-arvoa sekä päästöjen ehkäisemistä ja rajoittamista koskevien lupamääräysten tulee perustua parhaaseen käyttökelpoiseen tekniikkaan. Lupamääräyksissä ei kuitenkaan saa velvoittaa käyttämään vain tiettyä määrättyä tekniikkaa.

Ympäristöluvassa on siis mahdollista antaa jätteen synnyn ehkäisyä eli materiaali-
tehokkuutta koskevia määräyksiä. Selvillä oloa materiaalitehokkuuden parantamis-
mahdollisuuksista voidaan edellyttää myös jätelain 51 §:n nojalla.

3.2.2

Käytössä ja vireillä olevia ohjauskeinoja ja hankkeita

Komissio antoi ehdotuksensa uudeksi IPPC-direktiiviksi (Integrated Pollution Prevention and Control) vuoden 2007 lopussa. Keskeiset muutosehdotukset lisäisivät parhaan käyttökelpoisen tekniikan käytön sitovuutta. Ympäristölupaharkinnassa asetetut laitoksen päästöraja-arvot voisivat ylittää BREFeissä esitetyt päästötasot vain erityistapauksissa. BREFien uusintakierros on käynnissä. Uusittavina oleviin BREFeihin päivitetään tietoa prosesseista, tekniikoista ja menetelmistä sekä näillä saavutettavista päästö- ja kulutustasoista.¹⁵

Tuotannon *energiatehokkuus* on vakiintumassa osaksi parhaan käyttökelpoisen teknologian käsitettä. EU:ssa on valmistunut horisontaalinen energiatehokkuuden referenssijulkaisu (BREF), jonka ideana on tulkita energiatehokkuuden parhaan käyttökelpoisen teknologian (BAT) indikaattoriksi se, että yrityksellä on käytössään toimiva ja laadukas energian käytön toiminnanohjausjärjestelmä. YM:n ja teollisuuden rahoituksella on 2008 valmistunut Suomen oloihin sovellettu kansallinen energiatehokkuuden BAT-julkaisu, jonka sisältö on vastaavanlainen kuin EU:n BREF:ssä. Materiaalitehokkuuden edistämiseksi voitaisiin periaatteessa noudattaa analogista toimintamallia.

Aiemmin vuonna 2004 on Suomen ympäristökeskus toimittanut ohjeen jätteen synnyn ehkäisyn edistämiseksi lupaehtoilla¹⁶. Sekä alueelliset ympäristökeskukset että eräät kunnat ovatkin asettaneet tietyn jätteen synnyn ehkäisyn selvittämistä koskevia ehtoja joihinkin ympäristölupiin. Monet lupaviranomaiset suhtautuvat toisaalta materiaalitehokkuuden sääntelemiseen lupaohjauksella hyvin varauksellisesti. Argumentteja sitä vastaan ovat mm:

- materiaalitehokkuuden yhteys IPPC-direktiivin (ja YSL:n) tarkoittamaan pilaantumisen ehkäisemiseen on liian etäinen
- materiaalitehokkuuden parantaminen on jokaisen yrityksen intressi, joten sitä on tarpeetonta pyrkiä ohjaamaan lupaehtoilla
- yrityksen ympäristönhallintajärjestelmä on vapaaehtoinen järjestelmä, jota ei pitäisi säädellä lupaohjauksella.

”Toiminnanharjoittajan tulee 1.1.2011 mennessä esittää suunnitelma, kuinka hyötökäyttöön kelpaamattoman jätteen tuotantoon suhteutettua ominais määrää vähennetään vähintään 30 % vuoteen 2014 mennessä. (YSL 45§, JL4).

Esimerkki Kuopion ympäristölupaviranomaisen päätöksestä vuonna 2008

15 Suomen ympäristökeskus, BAT-EMAS Ajankohtaiskatsaus 2008, Ympäristöministeriö.

16 Salmenperä Hanna, Jätteen synnyn ehkäisy ympäristölupamenettelyssä, Ympäristöopas 116, Suomen ympäristökeskus, 2004.

Jätelain uudistusta valmisteleva Jälki-työryhmä on pohtinut työssään lupaohjauksen käyttämistä jätteen synnyn ehkäisyn edistämiseen. Vaihtoehtoisia ohjauskeinoja ovat mm. materiaalitehokkuussuunnitelman edellyttäminen tietyiltä toiminnanharjoittajilta, JSE vaatimusten sisällyttäminen lupiin sekä ominaisjättemäärien kirjanpidon edellyttäminen.

YM:n toimeksiannosta on valmisteilla YSL:n muutos, jolla tarkistettaisiin lupaviranomaisen oikeutta antaa selvitysmääräyksiä ja ohjeistettaisiin lupaviranomaisia niiden antamisesta¹⁷. Raportin mukaan usein selvitysvelvollisuuden kohteena on sellaisia seikkoja, joita koskevat tiedot olisi toimitettavissa ennen lupahakemuksen ratkaisemista. Selvityksen hyväksyminen on usein delegoitu valvontaviranomaiselle tai selvityksen jälkeen ei ole tehty erillistä hallintopäätöstä. Monet selvitysvelvollisuuksia koskevista määräyksistä ovat olleet sellaisia, että niiden perusteella ei ole erityisesti pyritty jonkin tietyn lupamääräyksen täsmentämiseen vaan niillä on pyritty yleisemmän ympäristötiedon tuottamiseen. Muutosehdotuksella pyritään välttämään tällaiset tapaukset. Jätteen synnyn ehkäisyä koskevia selvitysvelvoitteita on vastaisuudessa arvioitava ottaen huomioon raportissa esitetty kritiikki.

Ympäristölupaprosessi ja yritysten selvitysvelvoitteet koetaan toisaalta jo nykyisellään raskaaksi, joten materiaalitehokkuuden BAT -arviointiin suhtaudutaan monissa organisaatioissa varauksellisesti. TEM:ssa on vireillä yritysten hallinnollisen taakan keventämisen toimintaohjelma¹⁸ ja samanaikaisesti YM:ssa on meneillään projekti ympäristölupamenettelyn keventämiseksi¹⁹. Ympäristöhallinnon tuottavuusohjelman henkilöstöresurssien säästötavoitteet voivat osaltaan heikentää lupaviranomaisen mahdollisuuksia laajentaa BAT -arvioinnin laajuutta.

Motiva valmistelee mallia MAT -katselmusten teettämiseksi ja ryhtyy myöhemmin selvittämään MAT-sopimusjärjestelmän toteuttamismahdollisuuksia. Vapaaehtoinen MAT -katselmus olisikin suositeltava tapa selvittää yrityksen MAT-BAT taso. Jotta tämä vapaaehtoinen ohjauskeino tuottaisi merkittäviä parannuksia, tarvitaan mahdollisuus ns. vapaamatkustajiin kohdistuvaan hallinnolliseen ohjaukseen. Tämä hallinnollinen paine on yksi vapaaehtoisten sopimusten tuloksellisuuden avainkysymyksistä²⁰.

3.2.3

Ehdotetut kehittämistoimet

3.2.3.1

Materiaalitehokkuus ympäristölupakäsittelyssä

Valtion ja kuntien ympäristölupaviranomaiset edellyttävät materiaalitehokkuutta ja sen parantamistoimia koskevan tiedon sisällyttämistä ympäristölupahakemuksiin. Tarvittavan dokumentoinnin laajuus riippuu toiminnanharjoittajan materiaalien käytöstä ja käytön aiheuttamista ympäristövaikutuksista, jätteen ominaismääristä ja haitallisten aineiden käyttömääristä. Motivan mallin mukaan toteutetut MAT -katselmuksot otetaan huomioon BAT-tason arvioinnissa. Luvissa asetetaan tarvittaessa lupaehtoja materiaalitehokkuuden seurannasta ja jatkuvasta parantamisesta yrityksen toiminnanohjausjärjestelmässä ottaen huomioon kansallisessa BAT-selvityksessä esitetyn informaation.

17 Ekroos A., Warsta 2008, Ehdotus selvitysvelvollisuuksia koskevien määräyksien vähentämiseksi ja yhdenmukaistamiseksi tarvittavista ympäristönsuojelulainmuutoksista sekä ympäristöministeriön ohjeesta.

18 Työ- ja elinkeinoministeriö, www.tem.fi/files/21219/TOIMINTAOHJELMA_final.pdf.

19 Ympäristölupamenettelyn keventäminen ja yksinkertaistaminen Projekti I:n väliraportti 31.1.2007; www.ymparisto.fi/download.asp?contentid=63060.

20 Lilja R., 2009, Negotiated Environmental Agreements in Promoting Material Efficiency in Industry – first steps in Finland, *Journal of Cleaner production* (2009), doi:10.1016/j.jclepro.2009.01.002 (in print).

Määräaikaisissa luvissa edellytetään tarvittaessa MAT -selvityksiä tietystä materiaalivirrasta seuraavaan lupakierrokseen mennessä. Selvitykset voivat liittyä mm. mahdollisuuksiin vähentää hävikkiä, ominaiskulutusta tai haitallisten aineiden kulutusta.

(Ympäristölupaviranomaiset ja valvontaviranomaiset)

3.2.3.2

Materiaalitehokkuuden kansallinen BAT-selvitys

MAT-näkökulman sisällyttäminen ympäristölupaprosessiin pitää toteuttaa tavalla, joka turvaa luvan hakijoiden yhdenmukaisen kohtelun. Tämän vuoksi on tarpeen laatia materiaalitehokkuuden kansallinen BAT -raportti, jossa kuvataan esimerkein minkälaista toiminnanohjausjärjestelmää voidaan pitää parhaan teknologian tason kannalta riittävänä.

Selvitys voidaan laatia niin, että järjestelmän kussakin osassa esitetään periaate-tasolla ja esimerkein, minkälainen on eri tyyppisissä yrityksissä materiaalitehokkuus-järjestelmä, jota voidaan pitää BAT-tasona. Luonnosta testataan 5–6 erityyppisessä yrityksessä ja lopullinen versio laaditaan elinkeinoelämältä, kansalaisjärjestöiltä ja viranomaisilta saadun palautteen perusteella. Esimerkeissä painotetaan sellaisia toimenpiteitä, jotka soveltuvat monelle toimialalla ja erikokoisiin yrityksiin. Tällaisia voidaan tunnistaa mm. varaston hallinnasta, tilauskäytännöstä, vuotojen ja hävikki-en minimoinnista, materiaalien sisäisestä kierrätyksestä, pakkausten optimoinnista ja tuotteiden vaurioiden ja pilaantumisen ehkäisystä. Laadullinen jätteen ehkäisy (esim. haitallisten kemikaalien käytön minimointi tai korvaaminen) voidaan yleisellä järjestelmätasolla sisällyttää oppaaseen.

Ohjauskeino on luonteeltaan valtakunnallinen, mutta sen toteuttamiseen tarvitaan alueellisten ja paikallisten ympäristöviranomaisten panosta, jotta tulokset soveltuvat käytännössä lupaohjaukseen. Oppaasta laaditaan yksinkertaistettu versio pk-yrityksille hyödyntäen olemassa olevia tarkistuslistoja ja koulutusaineistoja.

(YM, SYKE, alueelliset ympäristöviranomaiset, yritykset ja teollisuuden edunvalvontajärjestöt)

3.2.3.3

Materiaalitehokkuuden kirjanpito

Ympäristöministeriön ja lupaviranomaisten kesken sovitaan lupavelvollisten yritysten materiaalitehokkuuden mittareiden kirjanpidosta ja raportointijärjestelmästä. Mahdollisuuksien mukaan järjestelmää laajennetaan myös muihin materiaalien käytön kannalta merkittäviin toimijoihin. Kirjanpito ja raportointi sisältyy yhtenä elementtinä edellä mainittuun BAT -raporttiin.

Raportointivelvoitteiden pitää olla työmäärältään kohtuullisia ja tukeutua yrityksissä yleisesti käytössä oleviin materiaalien, laadun ja ympäristöasioiden hallintajärjestelmiin. Tunnuksien raportoinnin pitää olla yhteensopiva viranomaisten VAHTI-järjestelmän ja valtakunnallisten luonnonvarojen tilinpitojärjestelmien kanssa. Raportoinnin suunnittelu toteutetaan yhteistyössä mm. toimialajärjestöjen ja Motivan kanssa siten, että tietoaineisto tukee toimialojen sisällä tapahtuvaa vertailua. Hyödynnetään YTV:n PETRA-järjestelmän kokemuksia.

(YM, Syke, ELYt, AVIt, teollisuuden toimialajärjestöt, esimerkkiyritykset, Motiva, Tilastokeskus, YTV)

Uudelleenkäytön, vuokraus- ja korjaustoiminnan edistäminen

Taustaa

EU:n jätedirektiivin 11 artiklassa veloitetaan jäsenvaltiot toteuttamaan tarvittavat toimenpiteet tuotteiden uudelleenkäytön ja uudelleenkäytettäviksi valmistelun edistämiseksi erityisesti kannustamalla uudelleenkäyttö- ja korjausverkostojen perustamista ja tukemista sekä taloudellisten ohjauskeinojen, hankintaperusteiden, määrällisten tavoitteiden tai muiden toimenpiteiden käyttöä²¹.

Valtioneuvoston VALTSU-periaatepäätöksessä on kirjattu, että uudelleenkäyttökelpoisten, korjauskelpoisten tai päivitettävien tuotteiden ja rakennusosien palauttamista uudelleen käyttöön edistetään kuntien, tuottajayhteisöjen, yritysten, kolmannen sektorin ja työvoimaviranomaisten yhteistyöllä. Edelleen VALTSU-päätöksessä suositellaan, että kunnat kiinnittävät elinkeinopolitiikassaan enemmän huomiota korjauspalveluita tarjoaviin pienyrityksiin. Tämä merkitsee mm. edullisten toimintojen tarjoamista sekä näiden palvelujen ekoimagoa ja työllistävyyttä korostavaa julkisuutta.²²

Käytössä tai vireillä olevia ohjauskeinoja ja hankkeita

Kierrätystorit ja sosiaaliset yritykset

Suomessa uudelleenkäyttöä on jo pitkään edistetty kuntien ja kolmannen sektorin perustamien kierrätystorien, uudelleenkäyttöverstaiden ja työpajojen muodossa. Kierrätyskeskusten yhdistys ry:ssä oli 2008 32 paikallista kierrätyskeskusta. Kierrätyskeskuksissa on yhdistetty vaikeasti työllistyvien tai vajaakuntoisten työttömien työllistäminen ja uudelleenkäytön tavoitteet. Kierrätyskeskusten talous perustuu työllistämistuen käyttöön sekä uudelleenkäyttöön lahjoitettujen esineiden myyntiin.

Rakennusosien uudelleenkäyttö muodostaa yhden osan kierrätyskeskusten toiminnasta. Se vaatii kuitenkin runsaasti tilaa varastointiin. Muutamat sosiaaliset yritykset tarjoavat rakennusliikkeille ja yksityisille purku-urakointia, jossa purettavaksi tai korjattavaksi tulevasta rakennuksesta puretaan mm. ovia, ikkunoita, kaakeliuuneja ja kunnostettavaksi uudelleenkäyttöön.

Kierrätyskeskusten toimintaa arvostellaan joskus siitä, että ne yhteiskunnan tuella kilpailevat kaupallisten korjaus- ja huoltopalvelujen kanssa, jotka ovat vaikeassa kilpailuasemassa Suomen korkeiden työvoimakustannusten vuoksi. Sosiaaliset yritykset eivät saa aiheuttaa kilpailupoliittista vääristymää markkinoilla. Ehdotus uudeksi kilpailulaiksi luovutettiin TEM:lle 29.1.2009. Julkisen sektorin harjoittaman elinkeinotoiminnan kilpailuneutraliteettia on tarkasteltu erillisessä JULKI-työryhmässä²³.

Suomessa on käynnissä kehitys, jossa uudelleenkäyttö- ja ekotoritoimintaa siirtyy sosiaalisten yritysten hoidettavaksi. Myös kuntia kiinnostaa sosiaalisten yritysten perustaminen, koska niille voidaan keskittää kuntien lakisääteisen tukityöllistämisen

²¹ 2008/98/EC.

²² KOHTI KIERRÄTYSYHTEISKUNTAA, Valtioneuvoston 10.4.2008 hyväksymä valtakunnallinen jätesuunnitelma vuoteen 2016.

²³ www.kilpailuvirasto.fi/cgi-bin/suomi.cgi.

hallinnointia. Laki sosiaalisista yrityksistä (1351/2003) tuli voimaan vuoden 2004 alussa. Sosiaalisen yrityksen työntekijöistä vähintään 30 prosenttia on vajaakuntoisia tai vajaakuntoisia sekä pitkäaikaistyöttömiä. Vähintään yhden työntekijän on oltava vajaakuntoinen. Kompensaationa alentuneesta työkyvystä sosiaalinen yritys on oikeutettu saamaan palkkatukea työllistamiensä vajaakuntoisten ja pitkäaikaistyöttömien palkkaukseen. Sosiaaliselle yritykselle voidaan myöntää työllisyyspoliittista avustusta tietyin ehdoin²⁴. Riskinä voidaan pitää sitä, että tällaisissa yrityksissä palveluliiketoiminnan osaaminen saattaa jäädä kuntouttavan työn asiantuntemuksen varjoon.

Kuva 2. Rakennusosien uudelleenkäyttö edellyttää asianmukaisia varastotiloja, joita kaikilla paikkakunnilla ei ole tarjolla. Mikkelin ekotori. Kuva: Raimo Lilja

Sosiaalisten yritysten rekisteriin oli 22.1.2009 merkitty noin 190 yritystä. Näistä 34 mainitsi toimialamäärityksessään kierrätyksen, käytettyjen tavaroiden kunnostuksen ja myynnin, koneiden vuokraus- ja huoltopalvelut ja rakennusten korjauksen.

3.3.2.2

Tuottajavastuujärjestelmä

Eräät kierrätyskeskukset ja sosiaaliset yritykset toimivat SER-tuottajayhteisöjen virallisina vastaanottokeskuksina ja saavat osan rahoituksestaan näiltä. Eräät kierrätyskeskukset hoitavat myös paristojen lajittelun ja pakkaamisen. Myös kunnan käytöstä poistamien atk-laitteiden päivittäminen ja uudelleenkäyttö tai purkua on toteutettu tukityöllistettyjen toimintana. Toisaalta SER-tuottajavastuujärjestelmä on vaikeuttanut monien kierrätyskeskusten toimintaa, koska järjestelmän käytännön toteutus ei tue tuotteiden uudelleenkäyttöä, vaan keskittyy tuotteiden sisältämän materiaalin kierrätykseen. Säännökset EU:ssa tai Suomessa eivät aseta toistaiseksi määrällistä vähimmäistavoitetta uudelleenkäytön osuuteen materiaaliveirassa. EU:n

²⁴ <http://www.sosiaalinenyritys.fi/sosiaalinenyritys>.

ehdotuksessa SER-tuottajavastuun tarkentamiseksi on esitetään uudelleenkäytön sisällyttämistä hyödyntämistavoitteeseen, jota nostettaisiin 5 prosenttisyksiköllä²⁵.

Kierrätyskeskusten toiminnan laajentamisessa olisi erityisesti potentiaalia huonekalujen kunnostuksessa, muodistamisessa ja kierrätyksessä. Kierrätyskeskukset asettavat suuria odotuksia tulevaisuudessa **mahdollisesti toteutettavan huonekalujen tuottajavastuujärjestelmän** tuomiin mahdollisuuksiin. Eräät huonekalualan yritykset ovat suhtautuneet ajatukseen myönteisesti. Huonekalujen uudelleenkäytössä ei ole samanlaisia teknisiä esteitä kuin esim. sähkölaitteiden päivittämisessä. Asiakkaat kysyvät myös tilaustyönä teetettävää kunnostustyötä kierrätyskeskuksista, erityisesti jos kaupalliset palvelut ovat liian kalliita suhteessa huonekalun arvoon. Huonekalujen tuottajavastuujärjestelmän käyttöönotosta ei ole tehty päätöksiä EU:ssa eikä Suomessa.

3.3.2.3

Takuukorjaus

Valmistajien ja maahantuojien kuluttajalainsäädännön mukainen virhevastuu on periaatteessa tärkeä ohjauskeino tuotteiden elinkaaren pidentämiseksi. Kodinkoneiden takuu-aika on usein 1–2 vuotta. Niiden odotettavissa oleva kestoikä - laitteesta riippuen – on kuitenkin yleensä huomattavasti pidempi. Jos laite rikkoutuu heti takuuajan jälkeen, korjauskustannukset eivät ole vähäiset ja kuluttaja ei ole toiminut käyttöohjeiden vastaisesti, hän voi vedota kestoikään²⁶. Toisaalta monissa tuoteryhmissä teknologinen kehitys tai muodin vaihtelu ei suosi tuotteiden uudelleenkäyttöä eikä tuotteiden pitkäikäisyyttä. Eräät yritykset – esimerkiksi eräät optikkoketjut – myyvät lisäksi vapaaehtoisia ”korjausvakuutusta”, jonka avulla särkyneen tuotteen korjauttaminen saadaan houkuttelevammaksi.

3.3.2.4

Kotitalousvähennys ja alv-alennus

Remonttipalvelujen käyttöä edistää merkittävästi kotona suoritettujen palvelujen laajennettu kotitalousvähennys. Sen sijaan vähennykseen oikeuttavana kunnossapitotyönä ei pidetä kodin koneiden ja laitteiden, kuten kylmälaitteiden tai astianpesukoneen, asennusta ja korjausta, ellei sitä tehdä suuremman korjaustyön yhteydessä. Poikkeuksena on digilaitteen, atk-laitteen, sen oheislaitteen tai antennin asentaminen ja korjaus²⁷.

Toinen käytössä oleva valtakunnallinen taloudellinen ohjauskeino on alv -kannan alentaminen eräiltä pieniltä korjausyrityksiltä (mm. polkupyöräkorjaamot).

3.3.2.5

Yrityspalvelut ja tuote/palvelu -konseptit

Korjaus- ja huoltoalan yritykset ovat harvoin kuntien elinkeinopoliittisten edistämistoimien kohteena. Kuntien ympäristötoimi on kuitenkin monissa kunnissa ollut aktiivinen julkaisemalla näiden palvelujen tarjoajista hakuoppaita.

²⁵ COM (2008) 810/4.

²⁶ www.kuluttajavirasto.fi/Page/80bb2d70-0c19-4efa-99a8-a15394e4e8a1.aspx

²⁷ <http://www.veronmaksajat.fi/omatveroasiat/kotitalousvahennys/kotitalousvahennykseenoikeuttavatyo/>

Työtehoseuran Monipalvelukeskus (MOPAKE)-hankkeessa kehitetään kotitalouksille tarjottavien palvelujen markkinointikeskuskonsepti. Se perustuu palvelun tuottajien verkostomaiseen toimintaan ja reaaliaikaisiin yhteyksiin ja tuotteistetujen palvelujen toimitusjärjestelmään. Palvelut on mahdollista verkottaa myös kunnallisten sosiaali- ja terveystalouksien kanssa. Palvelutuotteet ovat esimerkiksi kuljetus-, ruoka-, siivous-, asiointi-, pesula-, korjaus-, kuntoutus-, virkistys- ja turvallisuuspalveluja.

Esimerkki kotitalouksien korjaus- ym. palvelujen markkinoinnin tehostamisesta²⁸.

Tuotteiden myynnin muutos tuote-palvelukonseptin myymiseksi on monella alalla yleistymässä. Kopiokoneiden, hissien, käsipyyhkeiden, mattojen ja muiden tekstiilien toimittaminen ja elinikäinen huolto ja uusiminen ovat esimerkkejä liiketoimintakonsepteista, joissa on siirrytty tuotteiden kertaluonteisesta myynnistä elinkaari-palveluun²⁹. Kertakäyttöisyydestä on siirrytty takaisin kestotuotteisiin, esimerkiksi vähittäiskaupan kiertopakkausjärjestelmät, logistiikan kiertolavajärjestelmät, kestovaipat, sairaaloiden pestävät suojatekstiilit.

Valmistavan yrityksen muuntautuessa palveluyritykseksi entinen tuote on määriteltävä uudelleen ”asiakkaan prosessia tukevaksi resurssiksi”.³⁰ Myös julkiset hankkijat ovat kannustaneet tätä muutosta, esimerkiksi atk-laitteiden hankinnassa ollaan siirtymässä elinkaarimalliin kertaluonteisten laitehankintojen sijasta. Hankintasopimuksissa ei kuitenkaan yleensä ole määritelty, miten käytöstä poistettujen laitteiden tai niiden osien uudelleenkäytöstä huolehditaan. Elinkaarimalli voi johtaa laitteiden uusimistahdin kiihtymiseen. Pitkien takuuajojen vaatiminen tarjouspyynnöissä toisaalta kannustaa palvelun tarjoajia huolehtimaan laitteiden pitkäikäisyydestä ja päivitettävyydestä.

3.3.3

Ehdotetut kehittämistoimet

3.3.3.1

Kierrätyskeskusten toiminnan laajentaminen ja monipuolistaminen

Kunnat joko omana toimintanaan tai yhteistyössä kaupallisten ja sosiaalisten yritysten sekä kolmannen sektorin toimijoiden kanssa huolehtivat, että jokaisessa kunnassa on tarjolla kierrätyskeskustoimintaa. Kunta osoittaa toimintaan riittävät, kohtuuhintaiset tilat.

Samalla kun edistetään vaikeasti työllistettävien ryhmien aktivoitua ja pysyvää työllistymistä, kierrätyskeskusten palveluja kehitetään ja laajennetaan asukasohjasta ja kysynnästä riippuen. Esimerkiksi toimintaan voi soveltua rakennusosien purku ja kunnostus, suurikokoisten esineiden nouto, huonekalujen ja laitteiden korjaus myyntiin tai tilaustyönä, varaosien myynti, tuottajavastuujärjestelmien piiriin kuuluvien tuotteiden vastaanotto ja esikäsittely, lainaus-, yhteiskäyttö- ja vuokraustoiminta. Uudelleen myynnissä käytetään tehokkaasti internet-sivuja. Kierrätyskeskus voi toimia julkisten organisaatioiden poistamien tuotteiden ns. väistövarastona ja jälleenmyyjänä. Jossakin tapauksessa kierrätyskeskus voi toimia rakennustarvikeliikkeelle palautuvien jäännöserien jälleenmyyjänä. Kierrätyskeskukset tai muut sosiaaliset yritykset voivat tuotteistaa teollisuuden hukkamateriaalien jalostamista esimerkiksi yhteistyössä ammatillisten oppilaitosten kanssa.

28 www.tts.fi/index.php?option=com_content&task=view&id=217&Itemid=468

29 YTV, Palveluilla parempaan materiaalitehokkuuteen, Julkaisu B 2006:7, s. 12–13.

30 Grönroos Christian, Palveluyritykseksi muuntautumisen haasteet ja keinot, teoksessa Teollisuuden palveluksista palveluliiketoimintaan, Teknologiateollisuuden julkaisuja 9/2007, s. 39–40.

Kierrätyskeskus toimii mahdollisuuksien mukaan yhteistyössä paikkakunnan kaupallisten korjaus- ja huoltopalvelujen kanssa. Ne voivat osallistua työvoimavaltaiten työvaiheiden toteuttamiseen esimerkiksi suojelurakennusten kunnostushankkeissa. Sosiaaliset yritykset voivat soveltuvissa tapauksissa tarjota kaupallisille yrityksille työvaltaisiin kunnostus- ja korjaustehtäviin alihankintapalveluja, jolloin korjaustyön kokonaiskustannukset alenevat. Sosiaaliset yritykset eivät käytä yhteiskunnan tukea kilpailua vääristävällä tavalla.

Uudelleenkäyttötoimintaa edistetään internet-pohjaisilla hakupalveluilla.
(kunnat, sosiaaliset yritykset ja järjestöt, palveluyritykset)

3.3.3.2

Korjaus-, huolto- ja yhteiskäyttöpalvelujen tarjonnan edistäminen

ELYjen ja kuntien elinkeinopoliittisilla toimilla edistetään korjaus-, huolto- ja vuokrauspalvelujen käyttöä ja tarjontaa. Kunta voi mm. järjestää yhdessä yrittäjien kanssa markkinointikampanjoita ja pitää yllä palveluhakemistoa, joissa korostetaan näiden palvelujen merkitystä kulutuksen materiaalitehokkuuden parantamisessa. Kunnat huolehtivat toimitilojen ja varastotilojen riittävästä saatavuudesta. Kuntien kirjasto-toimen palvelutarjonta turvataan ja laajennetaan mm. äänitteiden lainaustoimintaa. Kotitalousvähennyksen vaikutuksesta korjauspalvelujen edullisuuteen tiedotetaan.

Järjestöt, esimerkiksi kaupunginosaseurat ja kylätoimikunnat ja kuluttajajärjestöt sekä taloyhtiöt edistävät tuotteiden vuokraustoimintaa ja yhteiskäyttöä (esim. peräkärrijen, puutarhatyökalujen vuokrauspalvelut, yhteistilat). Talohuoltoyritykset ja muut palveluyritykset tuotteistavat asukkaille tarjottavia korjaus- ja huoltopalveluja (esim. ekotalonmies³¹, vuokra-aviomiespalvelu³²). Kuluttajaneuvojat parantavat kuluttajien tietoisuutta oikeuksistaan mm. takuukorjausten ja varaosien saatavuuden suhteen. Valmistajat, maahantuojat ja kauppa parantavat materiaalitehokkuuteen liittyvän tuote- ja palveluinformaation tarjontaa.

(ELYt, kunnat, kuluttajaneuvonta, järjestöt, palveluyritykset, kauppa)

3.3.3.3

Ekotehokkaat palvelut julkisissa hankinnoissa

Hankinnoissa hyödynnetään ekotehokkaita palveluita, joiden avulla voidaan mm. pidentää tuotteen käyttöikää, nostaa käyttöastetta ja varmistaa uudelleenkäyttö tai kierrätys käytöstä poiston jälkeen. (ks. myös kohta 1. Materiaalitehokkuus julkisissa hankinnoissa)

(Julkiset hankintayksiköt, palveluyritykset)

3.3.3.4

Kokeilu- ja demonstraatiohankkeet

Tähän teemaan liittyviä innovatiivisia palveluja, esimerkiksi kohdissa 3.1.–3.3. mainittuja ideoita kokeillaan ja levitetään julkisin varoin tuetuilla kokeiluprojekteilla ja edistämiskampanjoilla.

(julkiset rahoittajat, kuntien elinkeinopalvelut)

31 ekotalonmies on ajatushautomo Demoksen idea; www.demos.fi

32 www.aviomiespalvelu.fi

Ruokajätteen synnyn ehkäisy vähittäiskaupassa ja talouksissa

Taustaa

Eri elintarvikeryhmissä vähittäiskaupan hävikki tuotteen pilaantumisen, vanhenemisen, kylmäketjun katkeamisen, likaantumisen yms. vuoksi vaihtelee parista prosentista yli kymmeneen prosenttiin. Kaupan entiset eläinperäiset elintarvikkeet kuuluvat EU:n ns. sivutuoteasetuksen (1774/2002) piiriin. Tämä tarkoittaa, että eläintautien ehkäisemiseksi on kaupan eläinperäisen elintarvikejätteen käsittelyssä noudatettava muuta biojätettä ankarampia määräyksiä mm. astioiden desinfiointin, merkitsemisen ja loppukäsittelyn suhteen. Tästä aiheutuu lisäkustannuksia kaupalle. Suurin kustannuserä on työvoimakustannus, mikäli vanhenevien elintarvikkeiden pakkaukset poistetaan kaupassa ennen biologiseen jätteenkäsittelyyn toimittamista. Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuksen mukaan Suomen päivittäistavara- ja elintarvikkeiden poisheittöhävikiä yhteensä noin 54 000 tonnia vuodessa eli 4,15 tonnia miljoonan euron PT-myyntiä kohden. Kokonaismäärästä noin 38 % eli noin 20 700 t/a on em. asetuksen tarkoittamia entisiä *eläinperäisiä* elintarvikkeita. Edelleen arvioitiin, että koko poisheittöhävikistä 54 % lajitellaan myymälöissä biojäteteeseen eli 29 300 t/a. Tämä vastaa noin 15 % erilliskerätyn yhdyskuntien biojätteen määrästä Suomessa³³.

Poisheittöhävikin arvo voi tyypillisessä supermarketissa olla pari sataa tuhatta euroa vuodessa. Hävikkiprosenteissa on huomattavia eroja eri kaupparyhmien välillä. Eri kauppaketjuissa ja niiden yksiköissä on myös erittäin vaihtelevaa käytäntöä suhtautumisessa elintarvikkeiden lahjoittamiseen hyväntekeväisyysjärjestöille. Elintarvikkeita on jaeltu vähävaraisille Suomessa, viety lahjoituksina Karjalaan tai Viroon ja toimitettu lemmikkieläinten rehuksi. Tuotantoeläinten rehuksi käyttäminen on lainsäädännön kiristyttyä käytännössä loppunut. Myös tuotteiden palauttamisessa toimittajalle on suurta vaihtelua. Näillä keinoilla voidaan jopa 80 % vanhenemisvaarassa olevista elintarvikkeista saada käyttöön ennen kuin niistä tulee jätettä.

Kotitalouksien ja suurkeittiöiden ostamasta ruuasta puolestaan joutuu huomattava osa jätteeksi. Eräiden arvioiden mukaan hävikin määrä Suomessa on noin 10%³⁴. Hävikin syitä voivat olla mm. tuoretuotteiden pitkä toimitusketju tai alun perin huono laatu, virheellinen säilytys, liian suuri pakkauskoko pienien talouksien käyttöön, irtomyynnin väheneminen kaupoissa, ruokatalouden suunnittelemattomuus, välinpitämättömyys tai osaamattomuus ruuantähteiden hyödyntämisessä.

Käytössä tai vireillä olevia ohjauskeinoja

YTV on toteuttanut pilot-projekteja ja tuottanut hyvän käytännön oppaita jätteen synnyn ehkäisemiseksi vähittäiskaupassa³⁵. YTV on 2006 julkaissut ohjeen YTV-alueen kaupoille elintarvikkeiden luovuttamisesta hyväntekeväisyyteen³⁶. YTV:n uudessa jätteen synnyn ehkäisyhankkeessa 2008–2010 (JESSE) on toteutettu 2008–2009 pie-

33 Ekoleima Ay, Selvitys kaupan entisiä elintarvikkeita koskevien säädösvaihtoehtojen taloudellisista ja ympäristövaikutuksista, STM 2008.

34 Maa- ja elintarviketalouden tutkimuskeskus; www.mtt.fi/luonnonvarapuntari.

35 Fiksu tuottaa vähemmän jätettä, Parhaat käytännöt kaupassa, YTV Jätehuolto/viestintä, Lokakuu 2003.

36 www.ytv.fi.

nimuotoinen tutkimus ruokajätteen ominaiskertymästä kotitalouksissa³⁷. Hankkeen on tarkoitus tuottaa neuvontamateriaalia ja tietoisuuksia kotitalouksissa syntyvän ruokajätteen määrän vähentämiseksi. Kampanjakanavana käytetään mm. kotikokki.net -sivustoa. Erillisessä Julia-osaprojektissa selvitetään kotitalouksien kulutuksen ”hiilijalanjälkeä” – mukaan luettuna ruuan kulutus. Ekokumppanit Oy Tampereella suunnittelee vastaavaa kampanjaa ruuan hiilijalanjäljestä.

MTT:n ja SYKEN yhteishankkeessa kehitettiin kulutuksen ympäristövaikutusten mittatikki, jonka avulla voidaan vertailla kulutuksen eri osatekijöitä, kuten erilaisia elintarvikkeita³⁸. Suomen luonnonsuojeluliiton toteuttamassa kotitalouksien MIPS-hankkeessa³⁹ arvioitiin, että elintarvikkeiden materiaaliselkäreppu oli esimerkkitalouksissa keskimäärin 4 400 kg/hlö/vuosi. Suurin ekologinen selkäreppu on maito- ja lihatuotteilla. Johtopäätöksissä korostettiin kasvisruokaan siirtymistä.

Kauppaketjujen ympäristöhallintajärjestelmissä poisheittohävikin pienentäminen on keskeinen tavoite. Kaupat eivät kuitenkaan julkisesti tiedota hävikin ominaisluvuista. Eläinperäisten sivutuotteiden osalta hävikkiluvut on raportoitava Eviralle vuosittain. Etelä-Savon TE-keskuksen tukemassa EcoStart -pilotihankkeessa laadittiin S-kaupan yksiköille ympäristöasioiden hallintamalli, jossa poisheittohävikin minimointi on yksi keskeisistä indikaattoreista⁴⁰.

Suurkeittiöiden ekoneuvontaa harjoittaa Savon ammatti- ja aikuisopiston EkoCentria. Neuvonta on keskittynyt toistaiseksi erityisesti luomutuotteiden käytön lisäämiseen⁴¹. Kestävien hankintojen toimintaohjelmassa ehdotetaan ruoka-alan toimijoille ns. ympäristöpassia, joka hygieniapassin tapaan olisi henkilöstön ympäristövastuullisuuden ”laatusertifikaatti”.

Marttaliitto ylläpitää Ekokokki- sivustoa, jossa kampanjoidaan mm. kasvisruoan käytön puolesta ja ruuan hävikkiä vastaan⁴². Marttaliiton nuorille suunnatuilla ruuanlaittokursseilla olisi mahdollista valistaa asiakkaita myös ruokahävikin pienentämisen keinoista. Uudenmaan Martat ovat mukana YTV:n Rokka Rikassa -kampanjassa, jossa toteutetaan tietoisuuksia kotitalouksille hävikin vähentämisestä. Suomen kuluttajaliitto kampanjoi eettisen kuluttamisen puolesta nettisivuillaan⁴³. Ruuan hävikin vähentäminen on yksi kampanjasivujen teemoista.

Monissa kaupungeissa toimii hyväntekeväisyysjärjestöjä, jotka keräävät joistakin vähittäiskaupoista vanhentumassa olevia elintarvikkeita ja jakavat niitä vähävaraisille joko ruokajonoissa tai tukipisteiden keittiöissä.

37 Hahtala Riitta-Liisa, YTV:n jätteen synnyn ehkäisy - hankkeet 2002–2010, Jätehuollon neuvottelupäivät, Oulu 25.3.2009.

38 www.ymparisto.fi/mittatikki, Suomen ympäristökeskus.

39 Elli Kotakorpi, Satu Lähteenoja, Michael Lettenmeier, 2008, Suomen ympäristö 43/2008, Ympäristönsuojelu, 146 s. Ympäristöministeriö.

40 EcoStart -mallihanke, Osuuskauppa Suur-Savo, 2007.

41 www.ekocentria.fi

42 www.martat.fi/neuvot_arkeen/ruoka/ekokokki

43 www.eettinervalinta.fi

Tampereen seurakuntayhtymä on kehittänyt perinteisestä ruokajonotoiminnasta kehittyneemmän palvelun, Ruoka-Nysse toimintamallin. Seurakuntayhtymä on tehnyt sopimuksen neljän vähittäiskaupan kanssa kaikkien vanhenemispäivää lähenevien elintarvikkeiden säännöllisestä vastaanottamisesta. Ruoka haetaan 4 kertaa viikossa, lajitellaan vapaaehtoisvoimin ja säilytetään asianmukaisesti. Jakelu tapahtuu myymäläautosta valintamyymäläperiaatteella tietyn aikataulun mukaisesti. Oikeus palveluun on kirkon diakoniatyön asiakkaaksi ilmoittautuneilla henkilöillä ja perheillä, jotka on todettu tilapäisesti tai pitkäaikaisesti apua tarvitseviksi. Jakelussa yli jäänyt ruoka toimitetaan mm. työttömien ruokalaan. Jätettä ei synny juuri lainkaan. Nyssellä voidaan saavuttaa kuusinkertainen jakeluteho samoilla kustannuksilla kuin aikaisemmassa ruokapankkitoiminnassa. Nyt 310 asiakasta viikossa eli 1 240 per kuukausi, 13 200 asiakaskäyntiä vuodessa. Yhdellä autolla voidaan tavoittaa 2 000–2 500 asiakasta, jotka saisivat ruokakassin kahdesti kuukaudessa. Vuonna 2008 jaettiin noin 25 000 kg elintarvikkeita, josta noin puolet EU:n lahjoitusruokaa. Jatkossa noin 30 % EU ruokaa ja 70 % lahjoitusruokaa. Arviolta yhteensä 30 000 kg vuodessa. Joitakin aukkoja tarjonnassa on täydennetty seurakunnan omilla varoilla ja kummilahjoitusvaroin.

Esimerkkitapaus, Tampereen Ruoka-Nysse⁴⁴.

3.4.3

Ehdotetut kehittämistoimet

3.4.3.1

Kauppojen ja suurkeittiöiden ympäristöhallintajärjestelmien kehittäminen

Vähittäiskaupan yksiköt, kauppakelijat ja laitoskeittiöt ottavat kattavasti käyttöön ympäristöhallinta- ja laatuja järjestelmiä ja sisällyttävät niihin keskeisenä tavoitteena poisheittohävikin vähentämisen ja muun jätteen synnyn ehkäisyn. Tämä voi vähittäiskaupassa sisältää mm. kysynnän ennakoimista ja tilausjärjestelmien kehittämistä ja seurantaan, irtomyynnin tarjontaa, vanhenemassa olevien tuotteiden palauttamista toimittajalle, myyntiä alennuksella sekä pitkäaikaisia sopimuksia paikallisten toimijoiden kanssa myynnistä poistettavien tuotteiden hyödyntämisestä elintarvikkeena, rehuna tai energiana. Suurtalouksissa toimenpiteet voivat sisältää mm. lähiruuan suosimista, annoskoon optimointia, tilauskäytännön kehittämistä ja huomion kiinnittämistä säilytykseen, valmistusvirheiden minimointiin yms.

Kauppakelijat liittyvät Motivan suunnittelemaan materiaalitehokkuussopimukseen ja sitoutuvat materiaalitehokkuuden jatkuvaan parantamiseen ja raportointiin. Aluehallintoviranomaiset mahdollisuuksien mukaan tukevat yritysten materiaalitehokkuutta ja hallintajärjestelmiä parantavia palveluja alueellaan, mm. tiedottamalla MAT -katselmuksista ja pk-yritysten EcoStart -konsultoinnista ja rahoittamalla pk-yritysten palveluja.

(Kauppakelijat, suurtaloudet, ELYt)

3.4.3.2

Kaupan ruokahävikin hyödyntäminen elintarvikkeina tai rehuna

Sosiaalisia järjestöjä kannustetaan yhteistyössä kaupan kanssa organisoimaan käyttökelpoisten elintarvikkeiden jakelu ruoka-apua tarvitseville. Suurissa kaupungeissa tämä voi tapahtua esimerkiksi Tampereen mallin mukaisesti (ns. Ruoka-Nysse).

⁴⁴ Helin Matti, diakoniajohtaja Tampere, haastattelu 27.1.2009

Kaupan entisten elintarvikkeiden laajamittaista hyödyntämistä lemmikkieläinten ja muiden ei-tuotantoeläinten rehuna edistetään kokeiluhankkeilla.
(Sosiaaliset järjestöt, rehualan yritykset, kaupat, ELYt)

3.4.3.3

Ruokahävikin vähentämiseen liittyvä neuvonta

Alueellisilla kehittämishankkeilla tehostetaan kuluttajien informaatio-ohjausta ruuan hävikin minimoimiseksi. Materiaalitehokkuuden viestintä liittyy yhtenä näkökulmana kestävän kulutuksen neuvontaan, jossa muita näkökulmia voivat olla mm. energiatehokkuus, luomu, lähiruoka ja reilu kauppa.

Kampanjoiden toteutuksessa mahdollisia muita toimijoita voivat olla mm. alueelliset ekotehokkuuskeskukset, kuntien ympäristötoimi, kuluttajaneuvojat ja kansalaisjärjestöt kuten Martat, Suomen kuluttajaliitto ja Suomen luonnonsuojeluliitto paikallisjärjestöineen. YTV:n pitkäaikainen kokemus jätteen synnyn ehkäisyssä pitäisi levittää valtakunnallisesti. Kampanjoiden rahoitukseen käytetään mahdollisuuksien mukaan maakunnallisia kehittämismäärärahoja.

Viestintäkanavia voivat olla oppilaitokset, työpaikkaruokat ja päiväkodit, nettisivut, ruokakurssit, kaupan asiakaslehdet ja yleiset tiedotusvälineet.

Erityisesti koulujen ja ammatillisten oppilaitosten kotitalousopetuksen tulee olla merkittävä väylä koululaisten ja opiskelijoiden ja sitä kautta kotitalouksien ja suur-
talouksien valistamisessa.

(Alueelliset neuvontaorganisaatiot, ELYt, kunnat, kauppa- ja palvelukeskukset, järjestöt, oppilaitokset)

3.5

Materiaalitehokkuuden yrityspalvelujen alueellinen kehittäminen

3.5.1

Taustaa

VALTSUssa esitetyt valtakunnalliset ohjauskeinot tuotannon materiaalitehokkuuden lisäämiseksi ovat mm. seuraavat:

- Osoitetaan varoja materiaalitehokkuuden palvelukeskuksen toimintaan. Materiaalitehokkuuden palvelukeskus edistää materiaalitehokkuutta yrityksissä, julkishallinnossa sekä kotitalouksissa mm. tarjoamalla konsulttipalveluja ja neuvontaa energiansäästöneuvonnan mallin mukaan.
- Toimialakohtaisia sopimuksia ryhdytään kokeilemaan tuotannon materiaalitehokkuuden lisäämisen ohjauskeinona. Sopimukseen liittyvät toimialajärjestöt ja yksittäiset yritykset sitoutuvat pyrkimään itse valitsemillaan keinoilla tavoitteeksi asetettuihin nykyistä pienempiin ominaisjättemääriin ja materiaalitehokkuuden lisäämiseen. Yritykset sitoutuvat myös raportoimaan julkisesti etenemisestään kohti tavoitetta.
- Kehitetään jätehuollon ja materiaalitehokkuuden parantamiseen tähtäävää palvelutarjontaa myös pk-yrityksille.

Näiden ohjauskeinojen toteutus on edennyt, mutta niiden toimeenpano ja levittäminen edellyttää kehittämistoimia myös alueellisella tasolla.

Pohjoismaisen ministerineuvoston rahoittamassa selvityksessä arvioitiin ohjauskeinoja, joita viranomaiset voisivat käyttää ekologisen tuotesuunnittelun edistämiseksi⁴⁵.

3.5.2

Käytössä ja vireillä olevia ohjauskeinoja

Motivan Materiaalitehokkuuden palvelukeskus⁴⁶ pilotoi vuoden 2009 kuluessa työvälineitä yrityksen materiaalitehokkuuden katselmusta varten. Katselmustoiminnan taloudellisesta tuesta tai vapaaehtoisista materiaalitehokkuussopimuksista ei vielä ole tehty päätöksiä.

Motivan MAT-katselmuksien suunnattuun yrityksiin, joiden materiaalivirrat ovat suuria tai monipuolisia. Pienille yrityksille soveltuva palvelu on EcoStart -ympäristökonsultointipaketti⁴⁷, jota on pilotoitu vuosina 2005–2008 viidessä maakunnassa. Pk-yritys voi saada jopa 80 % avustuksen EcoStart -konsultoinnin teettämiseen. EcoStart:in kehittämistä valtakunnalliseksi konseptiksi valmistellaan. Parhaat resurssit tähän on ollut Etelä-Savon TE-keskuksessa, joka koordinoi tuotteen kehittämistä ja markkinointia. EcoStarteja on laadittu em. viidessä maakunnassa yhteensä 48 kpl, joista Etelä-Savossa 30. EcoStart -konsultointipakettiin sisältyy suppeassa mitassa materiaalitehokkuus ja ekodesign -näkökohdat.

Helsingin kauppakorkeakoulun johtama MASCO -tutkimushanke⁴⁸ toteutettiin ympäristöklusterin rahoituksella vuosina 2004–2008. MASCO:n idea on se, että palveluyritys paitsi konsultoi myös rahoittaa materiaalitehokkuusparannuksen asiakasyrityksessä ja ottaa palkkionsa ja katteensa asiakasyritykselle koituvista säästöistä (kuten ESCO energiasektorilla). Toisena esimerkkinä on asiakasyrityksen kemikaalihuollon ulkoistaminen siten, että palvelun tarjoaja tarjoaa kokonaispalveluna kemikaalien käyttöön liittyvät palvelut. HKKK uudessa hankkeessa 2009–2010 tarkastellaan vastaavalla tavalla REACH-asetuksen tarjoamia ekotehokkaan palveluliiketoiminnan mahdollisuuksia.

Etelä-Savon TE-keskuksessa valmistellaan PK-yritysten ympäristöportaalin perustamista osana yritys.fi -tietopalvelua. Portaaliiin tulee osio ympäristölainsäädännöstä sekä osio yrityksen ympäristönäkökohdista ja linkit erityisesti suomenkielisiin sähköisen tiedon lähteisiin. Materiaalitehokkuus on otettu hyvin huomioon portaalin rakenteessa⁴⁹.

Helsingin TKK toteuttaa vuosina 2007–2010 ekologisen tuotantosuunnittelun hanketta ProDoe, jossa tavoitteena on luoda teollisen ekologian ekotehokkuusmittareita, tehostaa yritysten välistä materiaalin kierrätystä ja osoittaa hallinnon ohjauskeinojen kehittämistarpeita, jotta ne tukisivat paremmin materiaalisykliä sulkemista⁵⁰.

45 Jönbrink A-K., Hans Eric Melin H.E., How central authorities can support ecodesign, TemaNord 2008:569.

46 www.motiva.fi/fi/toiminta/materiaalitehokkuus/

47 www.te-keskus.fi/public/?contentid=16245&nodeid=16467&area=7546

48 www.hse.fi/FI/research/t/p_2/masco/

49 Tarinka Ringvall, Etelä-Savon TE-keskus, haastattelu 4.2.2009.

50 www.lahti.tkk.fi/fi/tutkimus/tutkimushankkeet/prodoe

3.5.3

Ehdotetut kehittämistoimet

3.5.3.1

Yritysten materiaalitehokkuuspalvelujen edistäminen

ELYt edistävät alueellaan Motivan mallin mukaisten MAT -katselmusten teettämistä ja katselmuspalvelujen tarjontaa. Yrityksiä kannustetaan alueellisilla viestintäkampanjoilla teettämään Motivan mallin mukaisia MAT -katselmuksia ja osallistumaan vapaaehtoiseen MAT -sopimusjärjestelmään, mikäli sellainen otetaan käyttöön. Sopimukseen sitoutuminen katsotaan yleensä riittäväksi osoitukseksi materiaalitehokkuuden BAT -tasosta. Alueen konsulttiyrityksiä kannustetaan osallistumaan MAT -katselmuksien toimintaan mm. järjestämällä alueellista koulutusta. Sopimukseen osallistumista voidaan kannustaa positiivisella julkisuudella, mm. valitsemalla ajoittain maakunnallisen tai paikallisen ympäristöpalkinnon teemaksi materiaalitehokkuus.

ELY edistää pk-yritysten ympäristöhallintajärjestelmien kehittämistä ja materiaalitehokkuutta näiden yhtenä näkökohtana osoittamalla riittävät määrärahat yritysten kehittämiskonsultoinnin subventointiin EcoStart -mallilla tai muulla tavoin. Konsultointipaketin kysyntää edistetään tehokkaalla viestinnällä. Eri alueilla markkinoinnin painopisteet vaihtelevat, esimerkiksi Lapissa EcoStartia markkinoidaan erityisesti matkailupalveluyrityksille.

ELYt edistävät alueellisten MASCO -tyyppisten yrityspalvelujen kehittämistä ja kehittämishankkeita, jotka tähtäävät yritysten materiaalien hallinnan palveluihin ja haitallisten kemikaalien käytön vähentämiseen, kemikaalien uudelleenkäyttöön tai korvaamiseen vähemmän haitallisilla prosesseilla.

ELYt edistävät alueellisia teollisen ekologian hankkeita, joissa pyritään tuotteistamaan yritysten nykyisiä jätevirtoja ja hyödynnetään yritysten välisiä materiaali- ja energiatalouden synergiaetuja.

Yritykset asettavat alihankkijayrityksilleen materiaalitehokkuutta ja systemaattista materiaalien hallintaa korostavia toimitusehtoja, jotka lisäävät motivaatiota ympäristöhallintajärjestelmien käyttöönottoon.

(ELYt, teollisuusyritykset, Motiva, konsultti- ja yrityspalveluyritykset)

3.5.3.2

Ekologisen tuote- ja tuotantosuunnittelun edistäminen

Ekologisen tuote- ja tuotantosuunnittelun osaamista erityisesti pk-yrityksille edistetään tarjoamalla yrityksille ja konsulteille koulutusta yhteistyössä tutkimus- ja täydennyskoulutusorganisaatioiden kanssa.

Ekologisen tuotesuunnittelun näkökulmaa lisätään teknisen ja kaupallisen alan peruskoulutuksessa.

Ekologista tuotesuunnittelua edistetään hankeluonteisesti tuetuilla konsulttipalveluilla ja viestinnällä. Hyödynnetään ekologisen tuotesuunnittelun demonstraatiohankkeista saatua kokemusta muissa maissa.

(Täydennyskoulutusyksiköt, korkeakoulu, ELYt, yritykset, Motiva, TEM)

Kestävän kulutuksen alueellinen neuvonta, viestintä ja seuranta

Tausta

Neuvonnasta Valtsussa on kirjattu mm. seuraavat ohjauskeinot:

- Tehostetaan neuvontaa jätteiden synnyn ehkäisemiseksi. Kuntien vastuuta laajemmasta, kestävästä kuluttamista edistävästä neuvonnasta selvitetään jäte- ja ympäristölainsäädännön tarkistuksen yhteydessä.
- Materiaalitehokkuuden neuvonnan tukipalveluja ja aineistoa tuottavat valtakunnallisella tasolla Motiva, Suomen ympäristökeskus, Kuluttajavirasto sekä Kuluttajatutkimuskeskus.
- Viranomaiset ja kuntien jätelaitokset hyödyntävät nykyistä enemmän kansalaisjärjestöjen asiantuntemusta ja aktiivisuutta mm. suunnittelemalla ja toteuttamalla neuvontakampanjoita esimerkiksi ostopalveluina järjestöjen kanssa.
- Päiväkodit, peruskoulut, toisen asteen oppilaitokset ja korkeakoulut laativat, osana toiminta- ja taloussuunnitelmaa sekä laadunhallintaa, oman organisaationsa kestävä kehityksen toimintasuunnitelman, jossa otetaan huomioon kestävä tuotanto- ja kulutustavat.
- Tarkistetaan tuotteiden tuoteselosteisiin ja korjaustakuuseen liittyviä vähimmäisvaatimuksia kuluttajasuojalainsäädännössä ja sen soveltamisohjeissa. Kuluttajien oikeuksia saada tietoja tuotteen kestävydestä vahvistetaan.
- Ympäristöministeriö ja Suomen ympäristökeskus laativat VALTSUn toteutuksen arviointia varten seurantaohjelman, jossa on nimetty seurattavat indikaattorit keskeisille ohjauskeinoille. Indikaattorit perustuvat pääsääntöisesti olemassa oleviin tietojärjestelmiin ja tilastoihin.

Käytössä ja vireillä olevia ohjauskeinoja ja hankkeita

Kotitalouksien ekotehokkuusneuvonta

YTV jätehuolto, Pääkaupunkiseudun kierrätyskeskus Oy ja Suomen luonnonsuojeluliitto ry ovat olleet Suomessa edelläkävijöitä jätteen synnyn ehkäisyn ja kestävä kulutuksen neuvonnassa. JSE -strategia hyväksyttiin aikanaan YTV:n hallituksessa ja sillä on ollut vahva poliittinen tuki. YTV:n Fiksu-net, toimialakohtaiset parhaan käytännön oppaat sekä toimialakohtainen ominaisjättemäärän tietokanta Petra toimivat kaikki tärkeinä tiedonlähteinä alan kehittäjille koko maassa. YTV:n ”aineeton lahja” idea on saanut valtakunnallista näkyvyyttä. Kummikoulujen avulla on testattu valistuksen levittämistä koulumaailmaan. Vaikuttavuuden seuranta on hyvin organisoitu. YTV jätehuolto hallinnoi uutta jätteen synnyn ehkäisyn tiedotushanketta (JESSE).

Etelä-Savon TE-keskus valmistelee pk-yritysten ympäristötietoportaalin perustamista osana Yritys-Suomi verkkopalvelua⁵¹.

Kestävän kulutuksen neuvonta alueellisesti on voimakkaassa kehitysvaiheessa.

Palvelukeskus -idean pioneeri on Tampereella toimiva Ekokumppanit Oy ja Morenia ympäristötietokeskus, joiden rahoittajia ovat Tampereen kaupunki, kaupungin energialaitos, vesilaitos ja Pirkanmaan Jätehuolto Oy. Helsingissä on vireillä Ekote-

51 www.yrityssuomi.fi

hokkuuden palvelukeskuksen käynnistäminen; neuvotteluissa on ollut mukana ainakin Vantaa. YTV:n roolista siinä ei ole päätöksiä. Turussa toimii Varsinais-Suomen Agenda 21 -toimistosta ja Varsinais-Suomen energiatoimistosta yhdistetty VALONIA – Varsinais-Suomen kestävän kehityksen ja energia-asioiden palvelukeskus. Etelä-Savossa on suunniteltu Itä-Suomen energiatoimiston yhdistämistä tulevaan ELY:yn. Päijät-Hämeessä toimi projektirahoituksella 2003–2008 Päijät-Hämeen kestävän kehityksen alueellinen keskus VANAMO, mutta sen toiminta on siirtynyt Lahden kaupungille rahoituksen päättyttyä. Monilla muillakin paikkakunnilla on Agenda 21 projektiorganisaatioita, joiden ympärille ekotehokkuuskeskus tai vastaava voitaisiin perustaa.

Lahden kaupungin ympäristöpalvelut hallinnoi kestävä kulutus ja elämän laatu-hanketta (Kelaa!) 2008–2011 yhdessä VALONIAN kanssa. 4V – Välitä, Vaikuta, Viihdy, Voi hyvin on hanke, joka kehittää mahdollisuuksia kestävään, viihtyisään ja vastuulliseen kaupunkiasumiseen yhdessä asukkaiden, asuinkiinteistöjen, koulujen, päiväkotien ja yhdistysten kanssa. 4V-hankkeen toteuttavat yhteistyössä Helsingin, Espoon ja Vantaan kaupungit sekä Pääkaupunkiseudun kierrätyskeskus Oy. Vuosina 2008–2011 hanke saa rahoitusta EU:lta Etelä-Suomen kilpailukykyä ja työllisyyttä tukevasta EAKR-ohjelmasta sekä kansallista rahoitusta Uudenmaan liitolta.

Kuluttajapoliittinen ohjelma (TEM 2008) vuosille 2008–2011 korostaa voimakkaasti kestävän kulutuksen tavoitteita. Kunnallinen kuluttajaneuvonta siirtyi vuoden 2009 alusta maistraattien alaisuuteen. Kuluttajaneuvontaan palkataan päätoimisia viranhaltijoita. Neuvonta keskittyy valtakunnallisille nettisivuille, joilta löytyy myös ekostajan opas⁵². Neuvonta on toistaiseksi painottunut kuluttajan oikeuksiin, mutta kuluttajapoliittisen ohjelman toimeenpano saattaa muuttaa painotuksia. SITRAssa on meneillään selvitys, jossa suunnitellaan asumiseen liittyvien neuvontapalvelujen organisointia.

3.6.2.2

Materiaalitehokkuuden indikaattorien seuranta

Tilastokeskus on toteuttanut luonnonvarojen tilinpitoa osana Suomen ympäristötilastointia⁵³. Geologinen tutkimuskeskus GTK kehittää hankkeessaan 2008–2012 geologisten luonnonvarojen tilinpitojärjestelmää⁵⁴. Motivan materiaalitehokkuusyksikössä on myös vireillä MAT indikaattorien pohdinta kansantalouden, toimialan ja yksittäisen yrityksen tasolle.

Vuonna 2006 päätynyt Finwaste -hanke selvitti ensimmäisen kerran Suomessa yhteiskunnan eri sektoreiden jäteintensiteettiä ja jättemäärän suhdetta talouden ja tuotannon volyyymiin. Hanke tuotti tilastollisen menetelmän, jota voitaisiin suhteellisen helposti käyttää vuosittaisen seurantatiedon saamiseksi materiaalitehokkuudesta jätteiden näkökulmasta⁵⁵.

Suomen luonnonsuojeluliitto on Koti-MIPS hankkeessaan selvittänyt kotitalouden tyypillistä luonnonvarojen käytön selkäreppua⁵⁶.

Ekoreg-hankeessa 2002–2004 suunniteltiin alueellisen ekotehokkuuden indikaattorit ja määritettiin indikaattorien lähtötaso Kymenlaakson maakunnassa vuodelle 2000. Hankkeessa suunniteltiin seurantajärjestelmä, joka vuosittain tuottaa valittujen indikaattorien kehitystä kuvaavat tiedot. Etelä-Savon ympäristökeskus valmistelee vastaavaa hanketta omalla alueellaan.

52 www.kuluttajavirasto.fi/fi-FI/ekok/

53 Tilastokeskus, 2005, Ympäristötilasto 2005, Ympäristö ja luonnonvarat, 2005:2

54 www.gtk.fi/tutkimus2/tutkimusohjelmat/tilinpito/

55 Ilmo Mäenpää, Tiina Härmä, Tuula Rytönen, Kirsi Merilehto, Laura Sokka, Juha Espo ja Marianne Kaplas, Jätevirrat ja jäteintensiteetin muutos Suomen taloudessa 1997–2003, Suomen ympäristö 44/2006, ympäristönsuojelu, 90 s., Suomen ympäristökeskus.

56 Kotakorpi ym., KotiMIPS, Kotitalouksien luonnonvarojen kulutus ja sen pienentäminen, Suomen Ympäristö 43/2008.

Ympäristöviranomaisten VAHTI-tietojärjestelmä sisältää jäte-osion, josta voidaan tuottaa vuosiraportteja jätemäärien kehityksestä esimerkiksi toimialoittain. Lupavolliset yritykset raportoivat jätetietonsa sähköisesti järjestelmään. Myös tuotantotietoja raportoidaan VAHTI-järjestelmään, mutta niitä ei ole toistaiseksi hyödynnetty jätteiden ominais määrän seurannassa yritys- tai toimialakohtaisesti.

Jätelain uudistusta valmisteleva työryhmä on työssään pohtinut ominaisjättemäärien kirjanpito velvoitteen kirjaamista lakiin, jolloin kirjanpito palvelisi myös materiaalihokkuuden indikaattorien seurantaan.

3.6.3

Ehdotetut kehittämistoimet

3.6.3.1

Alueellisten ekotehokkuuskeskusten verkosto

Suomeen perustetaan kattava ekotehokkuuskeskusten verkosto, jonka päätehtävänä on edistää kestävästä kulutuksesta kotitalouksissa informaatio-ohjauksen keinoin.

Palvelukeskukseen voidaan keskittää kuntalaisten informaatio-ohjaus mm. energian säästöön, ilmastonmuutoksen torjuntaan, jätteen synnyn ehkäisyyn ja kemikaalien käytön vähentämiseen liittyvien tavoitteiden edistämiseksi. Neuvonnan budjetista osa katetaan jäte-, energia- ja vesimaksuista siltä osin kuin kestävästä kulutuksesta neuvonta on kyseisten liikelaitosten tai yhtiöiden velvollisuus. Palvelukeskus voi olla yksittäisen kaupungin ylläpitämä, mutta mieluummin tulisi pyrkiä useampien kunnallisten tai maakunnallisten organisaatioiden yhteisomistukseen.

Palvelukeskukset tarjoavat palveluja mm. koulujen ja päiväkotien opetustyöhön. Palvelukeskukset voivat tarjota maksullisia palveluja yrityksille. Palvelukeskukset eri alueilla voivat erikoistua ja jakaa osaamistaan verkostomallin mukaisesti.

Kampanjoita ja demonstraatiohankkeita toteutetaan projektirahoituksella. Hankkeissa ja kampanjoissa hyödynnetään yhteistyötä mm. yliopistojen, oppilaitosten, kansalaisjärjestöjen ja maistraattien kuluttajaneuvojen kanssa.

ELY:t tuottavat ekotehokkuuskeskusten käyttöön tietoaineistoa, mm. alueellista seurantatietoa ja viestintäpaketteja eri teemoista, mm. materiaalihokkuudesta, oman viestintäsuunnitelmansa mukaisesti.

(Kunnat, kuntien liikelaitokset, ELYt, maakuntaliitot, yliopistot, AMK:t, muut oppilaitokset, kuluttajaneuvonta)

3.6.3.2

Materiaalihokkuuden alueellinen seurantajärjestelmä

Kymenlaakson Ecoreg -hankkeen mallin mukaisesti laaditaan kaikille maakunnille ekotehokkuuden seurantajärjestelmä, joihin sisältyy myös tuotannon ja kulutuksen materiaalihokkuutta kuvaavia indikaattoreita. Indikaattorit voivat vaihdella eri maakunnissa, mutta osa niistä on valtakunnallisesti yhtenäisellä tavalla toteutettavia. Alueelliset indikaattorit palvelevat osaltaan VALTSUn tavoitteiden seurantaan.

Vastaavasti kunnat täydentävät tarpeen mukaan omia kestävästä kehityksen seurantaohjelmiaan materiaalihokkuutta mittaavilla indikaattoreilla. Materiaalien käytön keventäminen otetaan huomioon myös keinona vaikuttaa kasvihuonekaasujen päästöihin.

(YM, ELYt, maakuntaliitot, kunnat, Tilastokeskus)

KUVAILULEHTI

Julkaisija	Ympäristöministeriö Ympäristönsuojeluosasto	Julkaisuaika Huhtikuu 2009		
Tekijä(t)	Raimo Lilja			
Julkaisun nimi	Materiaalitehokkuuden alueelliset ohjauskeinot – esiselvitys			
Julkaisusarjan nimi ja numero	Ympäristöministeriön raportteja 11/2009			
Julkaisun teema				
Julkaisun osat/ muut saman projektin tuottamat julkaisut				
Tiivistelmä	<p>Selvityksen tarkoituksena oli tukea materiaalitehokkuutta ja jätteen synnyn ehkäisyä koskevien toimenpide-ehdotusten sisällyttämistä alueellisiin jättesuunnitelmiin (ALSU). Selvityksessä on kartoitettu kuntien, aluehallinnon ja muiden julkisten toimijoiden mahdollisuuksia edistää materiaalitehokkuutta alueellisella ja paikallisella tasolla. Tarkasteltavana on sekä hallinnollisia, taloudellisia että informatiivisia ohjauskeinoja. Selvityksen teemoja ovat julkiset hankinnat, lupaohjaus, uudelleenkäyttöön ja korjaustoimintaan liittyvän palvelutarjonnan edistäminen, ruokajätteen synnyn ehkäisy, materiaalitehokkuuden yrityspalvelut sekä kestävä kulutuksen alueellinen neuvonta, viestintä ja seuranta. Kustakin teemasta on kartoitettu jo käytössä olevia ohjauskeinoja ja esimerkkiprojekteja. Uusia ideoita tai aikaisempien kokemusten levittämiseen liittyviä ideoita on testattu haastattelemalla hallinnon edustajia ja muita sidosryhmiä esimerkin omaisesti. Kustakin teemasta on esitetty lyhyt perusteluteksti, lainsäädännöllinen perusta sekä toimenpide-ehdotukset.</p>			
Asiasanat	materiaalitehokkuus, jätteen ehkäisy, ohjauskeinot, alueellinen jättesuunnitelma			
Rahoittaja/ toimeksiantaja	Ympäristöministeriö			
		ISBN 978-952-11-3447-0 (PDF)		ISSN 1796-170X (verkkoj.)
	Sivuja 36	Kieli suomi	Luottamuksellisuus julkinen	Hinta (sis. alv 8 %)
Julkaisun myynti/ jakaja	www.ymparisto.fi > Ympäristöministeriö > Julkaisut > Ympäristöministeriön raportteja -sarja			
Julkaisun kustantaja	Ympäristöministeriö			
Painopaikka ja -aika	Helsinki, 2009			

PRESENTATIONSBLAD

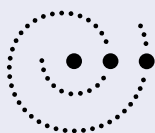
Utgivare	Miljöministeriet Miljövårdsavdelningen	Datum April 2009
Författare	Raimo Lilja	
Publikationens titel	Materiaalitehokkuuden alueelliset ohjauskeinot – esiselvitys (Regionala styrmedel av materialeffektivitet – preliminär utredning)	
Publikationsserie och nummer	Miljöministeriets rapporter 11/2009	
Publikationens tema		
Publikationens delar/ andra publikationer inom samma projekt		
Sammandrag	<p>Syftet med utredningen var att stödja att åtgärdsförslag som hänför sig till materialeffektivitet och förebyggande av uppkomst av avfall inkluderas i de regionala avfallsplanerna (ALSU). I utredningen har man kartlagt kommunernas, regionförvaltningens och övriga offentliga aktörers möjligheter att främja materialeffektiviteten på regional och lokal nivå. I utredningen undersöks administrativa, ekonomiska och informativa styrmedel. Utredningens teman är offentliga upphandlingar, tillståndsstyrning, främjande av utbudet av tjänster med anknytning till återanvändning och reparation, förebyggande av matavfall, företagstjänster för materialeffektivitet samt regional rådgivning och information om hållbar konsumtion och dess uppföljning. För varje tema har man kartlagt redan befintliga styrmedel och exempelprojekt. Nya idéer eller idéer om hur man kan sprida tidigare erfarenheter har testats genom att intervjua representanter för förvaltningen och övriga intressenter som exempel. För varje tema presenteras en kort motiveringstext, den legislativa grunden och förslag till åtgärder.</p>	
Nyckelord	materialeffektivitet, förebyggande av uppkomst av avfall, styrmedel, regional avfallsplan	
Finansiär/ uppdragsgivare	Miljöministeriet	
	ISBN 978-952-11-3447-0 (PDF)	ISSN 1796-170X (online)
	Sidantal 36	Språk Finska
	Offentlighet Offentlig	Pris (inneh. moms 8 %)
Beställningar/ distribution	www.ymparisto.fi > Ympäristöministeriö > Julkaisut > Ympäristöministeriön raportteja -sarja	
Förläggare	Miljöministeriet	
Tryckeri/tryckningsort och -år	Helsingfors, 2009	

DOCUMENTATION PAGE

<i>Publisher</i>	Ministry of the Environment Environmental Protection Department		<i>Date</i> April 2009	
<i>Author(s)</i>	Raimo Lilja			
<i>Title of publication</i>	Materiaalitehokkuuden alueelliset ohjaukeinit – esiselvitys (Regional policy instruments for promoting material efficiency)			
<i>Publication series and number</i>	Reports of the Ministry on the Environment 11/2009			
<i>Theme of publication</i>				
<i>Parts of publication/ other project publications</i>				
<i>Abstract</i>	<p>The aim of the study was to support the inclusion of actions for the promotion of material efficiency and waste prevention in the preparation of regional waste plans. The project identified alternatives for regional and local policy action in this field and assessed administrative, economic and information instruments. Themes selected for the study were: public procurement, material efficiency in environmental permits, promotion of services related to reuse and repair, prevention of food waste, material efficiency services for industry and regional advisory services, information services, and monitoring of sustainable consumption and production. For each theme, the existing instruments and some demonstration projects were reviewed. New ideas and the need for disseminating information on previous experiences were tested by interviewing representatives of selected public organisations and other stakeholders. For each theme a short justification of its relevance, the legislative background and proposals for action are presented.</p>			
<i>Keywords</i>	material efficiency, waste prevention, policy instruments, regional waste plans			
<i>Financier/ commissioner</i>	Ministry of the Environment			
		ISBN 978-952-11-3447-0 (PDF)		ISSN 1796-170X (online)
	<i>No. of pages</i> 36	<i>Language</i> Finnish	<i>Restrictions</i> For public use	<i>Price (incl. tax 8 %)</i>
<i>For sale at/ distributor</i>	www.ymparisto.fi > Ympäristöministeriö > Julkaisut > Ympäristöministeriön raportteja -sarja			
<i>Financier of publication</i>	Ministry of the Environment			
<i>Printing place and year</i>	Helsinki, 2009			

Selvityksessä arvioidaan mahdollisia aluetason ohjauskeinoja, joilla voidaan edistää teollisuuden, kaupan ja kulutuksen materiaalitehokkuutta. Ehdotettuja kehittämistoimia voidaan sisällyttää alueellisiin jätesuunnitelmiin tai muihin viranomaisten kehittämissuunnitelmiin ottaen huomioon paikalliset tarpeet.

Materiaalitehokkuuden edistämiskeinoja esitetään julkisten hankintojen kilpailutukseen, lupaohjaukseen ja selvitysvelvoitteisiin, uudelleenkäytön, vuokraus- ja korjaustoiminnan edistämiseen, ruokajätteen synnyn ehkäisyyn vähittäiskaupassa ja talouksissa, materiaalitehokkuuden yrityspalvelujen alueelliseen kehittämiseen sekä kestäväen kulutuksen alueelliseen neuvontaan, viestintään ja seurantaan.

YMPÄRISTÖMINISTERIÖ
MILJÖMINISTERIET
MINISTRY OF THE ENVIRONMENT